

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Büyük Ölçekli Tarım İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı
ve Finans Kaynakları**

Asude İNCE

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Şubat, 2024

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI

**Büyük Ölçekli Tarım İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve
Finans Kaynakları**

Asude İNCE

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Bu Yüksek Lisans Tezi/../.... Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Değerlendirilmiş ve Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Jüri : Prof. Dr. Müge KANTAR DAVRAN (Danışman)

: Prof. Dr. Ö. Faruk EMEKSİZ

: Doç. Dr. Nuran TAPKI

Bu Tez Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Hazırlanmıştır.

Tez No:

Prof. Dr. Sadık DİNÇER
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	I
ABSTRACT	II
TEŞEKKÜR.....	III
ÇİZELGELER DİZİNİ	IV
1. GİRİŞ	1
1.1. Adana’da Tarımsal İşletmelerin Büyüklüğü	3
1.2. Çalışmanın Amacı.....	3
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	5
3. MATERYAL VE METOT	9
3.1. Materyal.....	9
3.2. Yöntem	9
3.2.1. Araştırma Alanı Seçimi	9
3.2.2. Tarımsal İşletmelerinin Seçimi.....	9
3.2.3. Verilerin Elde Edilmesi ve Analizi.....	10
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	11
4.1. Tüm Hanehalkına Ait Demografik Yapı.....	11
4.1.1. Hanehalkının Cinsiyete Göre Yaş grupları Dağılımı	11
4.1.2. Hanehalkının Cinsiyete Göre Doğum Yerleri	12
4.1.3. Hanehalkının Cinsiyete Göre Eğitim Durumu	12
4.1.4. Hanehalkının Cinsiyete Göre Medeni Durumu	13
4.1.5. Hanehalkı Üyelerinin İlk Evlenme Yaşı.....	13
4.1.6. Hanehalkının Cinsiyete Göre Aile Tipi.....	14
4.1.7. Hanehalkının Cinsiyete Göre Meslek Yapılanması.....	14
4.2. İşletme Sahiplerinin Demografik Bilgileri.....	14
4.2.1. Doğum Yeri.....	14
4.2.2. Yaş.....	15
4.2.3. Eğitim Durumu.....	15
4.2.4. Medeni Durum	16
4.2.5. İlk Evlilik Yaşı	16
4.2.6. Çocuk Sayısı.....	17
4.2.7. Aile Tipi	17
4.2.8. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyet ve İkametgâh Yerleri ile Tarım Dışı Meslek Yapılanmaları	17
4.2.9. Ehliyet Sahipliği	18
4.3. Tarımsal Yapı	18

4.3.1. Tarımsal İşletmelerin Arazi Tasarruf Şekli.....	18
4.3.2. Tarımsal İşletmelerin Toplam ve Ortalama Arazi Varlığı	21
4.3.3. Tarımsal İşletmelerin Ortalama Arazi Parça Sayısı	21
4.3.4. Tarımsal İşletmelerin Ortalama Tarımsal Faaliyet Süreleri.....	22
4.3.5. İşletme Sahiplerinin Çiftçilik Yapma Nedenleri.....	22
4.3.6. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyete İlk Başladıkları Dönemde sahip Oldukları Mülk Arazi Miktarı ve Edinme Biçimi	23
4.3.7. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Üretimle İlgili Bilgi Kaynakları.....	23
4.3.8. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyetlerinde Birlikte Çalıştığı Aile Üyeleri ve Aile Üyelerinin Yaptıkları Faaliyetler	24
4.3.9. İşletme Sahiplerinin Üye Olduğu Tarımsal Organizasyonlar, Üyelik Amaçları ve Memnuniyet Düzeyleri.....	25
4.3.10. İşletme Sahiplerinin Yetiştirdikleri Tarımsal Ürünler	26
4.3.11. İşletme Sahiplerinin Tercih Ettikleri Tarımsal Pazarlama Kanalları	29
4.4. Tarımsal İşletmelerin Finansal ve Ekonomik Yapıları	30
4.4.1. Tarımsal Kazanç İçerisinde Tarımsal Masrafların Payı.....	30
4.4.2. Toplam Gelirde Tarımsal Gelirin Payı.....	30
4.4.3. Toplam Gelirde Tarım Dışı Gelirin Payı	30
4.4.4. İşletmelerin Tarımsal Finansman İhtiyaçlarını Karşılama Yöntemleri.....	31
4.4.5. İşletmelerin Tarımsal Finansman Kaynakları	31
4.4.6. İşletmelerin Tarımsal İşletme ve Tarımsal Yatırım Kredisi Kullanma Durumu.....	32
4.4.7. Üreticilerin Sübvansiyonlu Krediler Hakkında Bilgi Sahibi Olma ve Kredi Kullanma Durumu	34
4.4.8. İşletmelerin Kredi Kullandıkları Banka Sayısı ve Banka Türü Tercihleri.....	34
4.4.9. İşletmelerin Kredi Faiz Oranları Eşitliğinde Banka Türü tercihleri.....	36
4.4.10. İşletmelerin Tarımsal Kredi Vadeleri Hakkındaki Düşünceleri.....	37
4.4.11. İşletmelere Göre Tarımsal Kredi Faiz Oranlarının Tarımsal Üretimi Destekleyici Olup Olmama Durumu.....	38
4.4.12. İşletmelerin En Son Kullandıkları Kredi Miktarı ve Vadeleri	40
4.4.13. İşletmelerin Bankaların Kullandığı Tarımsal Kredi Limitleri Hakkındaki düşünceleri	41
4.4.14. İşletmelerin Kullandıkları Tarımsal Kredilerin Süresi İçinde Ödenme Durumu	42
4.5. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyetlerle İlgili Gelecek Planlamaları	43
4.5.1. İşletmelerin Tarımsal Faaliyetlerin Geleceği Hakkındaki Düşünceleri	43
4.5.2. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyetlerini Geliştirme İle İlgili Düşünceleri	44
4.5.3. İşletme Sahiplerine Göre Çocuklarının Tarımsal Faaliyetlere Devam Etme Durumları.....	45

4.5.4. İşletme Sahiplerinin İşlenen Arazi Miktarına Göre Çocuklarının Tarıma Devam Etmelerine Yönelik Düşünceleri	46
4.5.5. İşletme sahiplerine Göre Tarım sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri	47
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	49
5.1. Sonuçlar	49
5.2. Öneriler	52
KAYNAKLAR	55
ÖZGEÇMİŞ	59
EKLER.....	61
Ek 1. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Yüksek Lisans Araştırma Soru Formu..	63

Büyük Ölçekli Tarım İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Finans Kaynakları

Asude İNCE

Danışman: Prof. Dr. Müge KANTAR DAVRAN

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

ÖZ

Adana İline bağlı Ceyhan, Yumurtalık ve Karataş İlçelerinde tarımsal faaliyetlerine devam eden büyük ölçekli tarım işletmelerinin sosyo- ekonomik yapılarını ve finansal kaynaklarını ortaya koymak amacıyla yürütülen bu çalışmada 90 tarımsal işletme ile yüzyüze bireysel görüşmeler yapılmıştır. 2021 yılını kapsayan alan araştırması sonuçlarına göre üreticilerin ortalama işledikleri arazi miktarı 719 da olup; ağırlıklı olarak mısır ürününü yetiştirdikleri saptanmıştır. Türkiye’de genel olarak yüksek olan mülk arazi işleme eğilimi, araştırma alanındaki işletmeler için sözkonusu olmayıp, mülk, kira, hazine arazisi ve ortak payı sırasıyla %50,9, %22,9, % 15,4 ve %10,9 olarak bulunmuştur. İşletme sahiplerinin, yine Türkiye’de yaygın olarak ilköğretim ve orta eğitim düzeyinde yoğunlaşan eğitim seviyelerinin, araştırma alanında oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir.

Görüşülen işletme sahiplerinin kredi tercihlerinde ilk sırayı Kamu bankaları ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin aldığı ve işletmelerin çoğunlukla kullandıkları kredilerde öteleme veya ödeyememe gibi durumların olmadığı saptanmıştır. İşletmeler tarımsal gelirlerinin çoğunu yaklaşık %51-70 kısmını tarımsal faaliyet masraflarına harcamakla birlikte, ürün desenlerini çeşitlendirmek, yüksek teknolojiye sahip modern ekipmanlar kullanmak, hem zaman hem de emek tasarrufu sağlayarak yüksek rekolteye sahip verim elde etmeyi amaçlamaktadırlar.

Araştırma sonucunda yapılabilecek temel öneriler ise maliyetlerin kontrolü ve azaltılması için toplu alımlar, iklim değişikliği ile ilgili çiftçilerin bilinçlendirilmesi ve modern sulama yöntemlerinin kullanımı, ürün yelpazelerinin çeşitlendirilmesi ve tarım sigortalarının yaygınlaştırılması şeklinde özetlenebilir.

Anahtar Kelimeler: Büyük Ölçekli Tarım İşletmeleri, Tarımsal Finans Kaynakları, Tarım Kredileri, Adana.

Socio-Economic Structure and Financial Sources of Large-Scale Agricultural Enterprises

Asude İNCE

Advisor: Prof. Dr. Müge KANTAR DAVRAN

Department of Agricultural Economics

ABSTRACT

In this research, which was conducted to reveal the socio-economic structures and financial resources of large-scale agricultural enterprises that continue their agricultural activities in Ceyhan, Yumurtalık and Karataş Districts of Adana Province, face-to-face individual interviews were held with 90 agricultural enterprises. According to the results of the field research covering 2021, the average amount of land cultivated by producers is 719; It has been determined that they mainly grow corn. The tendency to cultivate property land, which is generally high in Turkey, is not the case for the enterprises in the research area, and property, rent, treasury land and common shares are 50.9%, 22.9%, 15.4% and 10.9%, respectively. has been found. It has been determined that the education levels of business owners, which are generally concentrated at primary and secondary education levels in Turkey, are quite high in the research area.

It has been determined that public banks and Agricultural Credit Cooperatives come first in the loan preferences of the interviewed business owners, and that there are no situations such as postponement or inability to pay the loans that businesses mostly use. Although businesses spend most of their agricultural income, approximately 51-70%, on agricultural activity expenses, they aim to diversify product patterns, use high-tech modern equipment, and achieve high yields by saving both time and labor.

The main suggestions that can be made as a result of the research can be summarized as bulk purchasing to control and reduce costs, raising farmers' awareness about climate change and the use of modern irrigation methods, diversifying product ranges and expanding agricultural insurance.

Keywords: Large-Scale Agricultural Enterprises, Agricultural Finance Resources, Agricultural Credits, Adana.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın yürütülmesi aşamasında değerli zamanını, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan danışman hocam Prof. Dr. Müge KANTAR DAVRAN'a teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alan Prof. Dr. Ö. Faruk EMEKSİZ ve Doç. Dr. Nuran TAPKI'ya ayırmış oldukları zaman ve ilgi için teşekkür ederim.

Çalışmama verdiği katkılardan dolayı anket sorularını içtenlikle cevaplayan üreticilere teşekkürü borç bilirim.

Tez boyunca bilgi ve yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Sayın Gamze Gürdil'e, tez yazım sürecinde ve saha çalışmalarında destek olan eşim Sefa İsmail İnce'ye, hayatımın her döneminde bana güvenen ve her zaman yanımda olan sevgili aileme teşekkürlerimi sunarım

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1.	Mülk Topraklarının İşletme Büyüklüklerine Göre İşletme Sayısı ve İşlenen Alan	2
Çizelge 3.1.	Araştırma Alanında Yer Alan Üretici, 500 dekardan Büyük İşletme Sayısı ve Görüşme Yapılan İşletme Sayısı	10
Çizelge 4.1.	Hanehalkının Cinsiyete Göre Yaş grupları Dağılımı	11
Çizelge 4.2.	Hanehalkı Üyelerinin Görüşülen Üreticilere Yakınlığı.....	11
Çizelge 4.3.	Hanehalkının Cinsiyete göre Doğum Yerleri	12
Çizelge 4.4.	Hanehalkının cinsiyete göre eğitim durumu.....	12
Çizelge 4.5.	Hanehalkının Cinsiyete Göre Medeni durumu.....	13
Çizelge 4.6.	Hanehalkı Üyelerinin İlk Evlenme Yaşı.....	13
Çizelge 4.7.	İşletme Sahiplerinin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı.....	14
Çizelge 4.8.	İşletme Sahiplerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları.....	15
Çizelge 4.9.	İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumu.....	15
Çizelge 4.10.	İşletme Sahiplerinin Medeni Durumu	16
Çizelge 4.11.	İşletme Sahiplerinin İlk Evlilik Yaşları.....	16
Çizelge 4.12.	İşletme Sahiplerinin Sahip Oldukları Aile Tipi.....	17
Çizelge 4.13.	İşletme Sahiplerinin tarımsal Faaliyet ve İkamet Yerleri	17
Çizelge 4.14.	Tarımsal arazi tasarruf şekli	18
Çizelge 4.15.	Kira arazi işletme genişlikleri (da)	19
Çizelge 4.16.	Ortak Arazi İşletme Genişlikleri (da)	19
Çizelge 4.17.	Mülk Arazi İşletme Genişlikleri (da).....	20
Çizelge 4.18.	Hazine Arazisi İşletme Genişlikleri (da)	20
Çizelge 4.19.	Tarımsal İşletmelerin İşledikleri Toplam Arazi Varlığı (da).....	21
Çizelge 4.20.	Tarımsal İşletmelerin Ortalama Arazi Parça Sayısı.....	21
Çizelge 4.21.	Tarımsal İşletmelerin Ortalama Tarımsal Faaliyet Süreleri	22
Çizelge 4.22.	Üreticilerin Çiftçilik Yapma Nedenleri	22
Çizelge 4.23.	Tarımsal Faaliyete İlk Başlanan Dönemde sahip Olunan Mülk Arazi Miktarı	23
Çizelge 4.24.	İşletme Sahiplerinin İlk Mülk Arazilerini Edinme Biçimleri	23
Çizelge 4.25.	İşletme sahiplerinin Tarımsal Üretimle İlgili Bilgi Kaynakları.....	24
Çizelge 4.26.	İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyetlerinde Birlikte Çalıştığı Aile Üyeleri	24
Çizelge 4.27.	Tarımsal Faaliyette Birlikte Çalışılan Aile Üyelerinin Yaptıkları Görevler.....	25
Çizelge 4.28.	İşletme Sahiplerinin Üye Olduğu Tarımsal Organizasyonlar.....	25
Çizelge 4.29.	İşletme sahiplerinin tarımsal organizasyonlara üye olma amacı	26
Çizelge 4.30.	İşletme sahiplerinin tarımsal organizasyonlardan memnuniyet düzeyleri.....	26
Çizelge 4.31.	İşletme Sahiplerinin Yetiştirdikleri Tarımsal Ürünler.....	27

Çizelge 4.32. İşletmelerde Üretilen Mısırın Arazi Genişliği	27
Çizelge 4.33. Yer Fıstığı Ürününün Arazi Genişlikleri (da).....	28
Çizelge 4.34. Buğday Ürününün Arazi Genişlikleri (da)	28
Çizelge 4.35. Mandarin ürününün arazi genişlikleri (da)	28
Çizelge 4.36. Ayçiçeği Ürününün Arazi Genişlikleri (da)	29
Çizelge 4.37. Limon Ürününün Arazi Genişlikleri (da)	29
Çizelge 4.38. İşletme Sahiplerinin Tercih Ettikleri Tarımsal Pazarlama Kanalları	29
Çizelge 4.39. Bir yıllık tarımsal kazanç içerisinde tarımsal masrafların payı	30
Çizelge 4.40. Toplam gelirden tarımsal gelirin payı	30
Çizelge 4.41. Toplam Gelirden Tarım Dışı Gelirin Payı	31
Çizelge 4.42. İşletmelerin Tarımsal Finansman İhtiyaçlarını Karşılama Yöntemleri	31
Çizelge 4.43. İşletmelerin Tarımsal Finansman Kaynakları.....	32
Çizelge 4.44. İşletmelerde Tarımsal Yatırım Kredilerinin kullanım amacı.....	33
Çizelge 4.45. İşletmelerde Tarımsal İşletme Kredilerinin Kullanım Süresi	33
Çizelge 4.46. İşletmelerde Tarımsal Yatırım Kredilerinin Kullanım Süresi	34
Çizelge 4.47. İşletmelerin Kredi Kullandıkları Banka Sayısı.....	35
Çizelge 4.48. İşletmelerin Kredi Kullanımında Banka Türü Tercihleri	35
Çizelge 4.49. İşletmelerin Kredi Kullanımında Kamu Bankalarını Tercih Etme Nedenleri	35
Çizelge 4.50. İşletmelerin Kredi Kullanımında Özel Bankaları Tercih Etme Nedenleri	36
Çizelge 4.51. İşletmelerin Kredi Faiz Oranları Eşitliğinde Banka Türü tercihleri	36
Çizelge 4.52. İşletmelerin Kredi Faiz Oranları Eşitliğinde Kamu Bankası Tercih Etme Nedeni...	37
Çizelge 4.53. İşletmelerin Kredi Faiz Oranları Eşitliğinde Özel Bankaları Tercih Etme Nedeni	37
Çizelge 4.54. İşletmelerin Tarımsal Kredi Vadeleri Hakkındaki Düşünceleri	38
Çizelge 4.55. İşletmelerin Kredi Vadelerinin Uygun Olduğunu Düşünme Nedenleri	38
Çizelge 4.56. İşletmelere Göre Tarımsal Kredi Faiz Oranlarının Tarımsal Üretimi Destekleme Düzeyi.....	39
Çizelge 4.57. İşletmelere Göre Tarımsal Kredi Faiz Oranlarının Tarımsal Üretimi Destekleme Nedeni.....	39
Çizelge 4.58. İşletmelere Göre Tarımsal Kredi Faiz Oranlarının Tarımsal Üretimi Desteklememe Nedeni.....	40
Çizelge 4.59. İşletmelerin En Son Kullandıkları Kredi Miktarı	40
Çizelge 4.60. İşletmelerin En Son Kullandıkları Kredinin Vadesi	41
Çizelge 4.61. İşletmelerin Bankaların Kullandığı Tarımsal Kredi Limitleri Hakkındaki Düşünceleri.....	41
Çizelge 4.62. İşletmelerin kullandırılan kredi limitlerini yeterli bulma nedenleri	41
Çizelge 4.63. İşletmelerin kullandırılan kredi limitlerini yetersiz bulma nedenleri	42

Çizelge 4.64. İşletmelerin Kullandıkları Tarımsal Kredilerin Süresi İçinde Ödenme Durumu	42
Çizelge 4.65. İşletmelerin Kullandıkları Tarımsal Kredileri Süresi İçinde Ödenme Nedenler	43
Çizelge 4.66. İşletmelerin Tarımsal faaliyetlerinin geleceği hakkındaki Düşünceleri	43
Çizelge 4.67. Tarımsal faaliyetlerin geleceği ile ilgili olarak iyimser düşünen üreticilerin nedenleri	44
Çizelge 4.68. Tarımsal faaliyetlerin geleceği ile ilgili olarak karamsar düşünen üreticilerin nedenleri	44
Çizelge 4.69. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyetlerini Geliştirme İle İlgili Düşünceleri	44
Çizelge 4.70. Tarımsal Faaliyetlerini Geliştirmeyi Düşünen İşletme Sahiplerinin Yapacağı Değişiklikler	45
Çizelge 4.71. İşletme Sahiplerine Göre Çocuklarının Tarımsal Faaliyetlere Devam Etme Durumları	46
Çizelge 4.72. İşletme Sahiplerine Göre Çocuklarının Tarımsal Faaliyetlere Devam Etme Nedenleri	46
Çizelge 4.73. İşletme genişlikleri ve çocuklarının tarıma devam etmelerine yönelik düşünceler.....	47
Çizelge 4.74. İşletme Sahiplerine Göre Tarım Sektörünün Sorunları	47
Çizelge 4.75. İşletme sahiplerinin Tarım sektörünün sorunlarına ilişkin çözüm önerileri	48

1. GİRİŞ

Tarım tanım olarak; toprağı ve tohumu kullanarak bitkisel ve hayvansal üretimde bulunmak ve elde edilen ürünleri işlemek olarak tanımlanmaktadır (Çetin, 2014). Tarımın Türkiye ekonomisindeki önemi kısmen azalmış olmakla birlikte, yurtiçi gıda ihtiyaçlarının karşılanması, sanayi sektörüne girdi temini, ihracat ve yarattığı istihdam olanakları açısından halâ büyük önem taşımaktadır.

Tarım sektörü, Cumhuriyetimizin kuruluşundan günümüze kadar, ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişmesinde çok önemli görevler üstlenmiş ve bu görevini günümüze kadar sürdürmüştür. Türkiye’ de 1920’li yıllarda neredeyse ekonominin tamamını tarımsal üretim oluşturmuş ve tarım dışı etkinlikler yok denecek kadar az gelişme göstermiştir (Doğan, 2016).

Geçmişten günümüze nüfus artış hızı, tarımsal amaca uygun olarak kullanılabilen arazi miktarından daha fazla olmasına rağmen nüfusun yarıya yakın kısmının tarım ve tarıma dayalı sanayide doğrudan veya dolaylı olarak çalışıyor olması sebebiyle tarım sektörü daha da önem arz etmektedir. Tarımda kullanılabilen arazi miktarının fazla bir oranda arttırılamaması, hatta bazı bölgelerde tarımın bilinçsiz olarak yapılması sonucu arazilerin verimini kaybetmesi söz konusu olmaktadır. Nüfusun kırsal kesimde yaşayan kısmının azalması, yani kente göç edenlerin artışı karşısında teknoloji yetersizliği sebebiyle birim alandan sağlanan gelir enflasyon oranında artmamakta, artış sağlayan işletmeler ise verim artışına doğrudan etkili olabilecek yatırımlarda bulunamamaktadır (Gürel ve Akay 2008).

Türkiye istatistik kurumunun tanımına göre; Tarım işletmeleri yasal durumu ne olursa olsun, sahip olduğu, ortakçılık, yarıcılık ya da kiralama şeklinde işlediği arazinin büyüklüğüne bakılmaksızın kendi adına bitkisel üretim yapan ya da küçükbaş veya büyükbaş hayvan besleyen veya hem bitkisel üretim hem hayvancılık yapan tek yönetim altındaki ekonomik birimdir (TÜİK, 2017). Tek yönetim bir birey, hane halkları, kooperatifler, şirket ya da devlet kurumları olabilir.

Tarım işletmelerinde büyüklük tarım işletmesinin genişliği yani çapı ve işletmenin ekonomik yönden üretim gücü, kapasitesidir. Birinci anlamda işletme büyüklüğü ile bir çiftlikteki arazi genişliği amaçlanmaktadır. Bunun için kullanılan kıstaslar çoğunlukla toplam çiftlik arazisi veya tarıma elverişli arazidir. İkinci anlamda işletme büyüklüğü ile tarım işletmesinde kullanılan üretim faktörleri (arazi, emek ve sermaye) arasındaki kombinasyon ifade edilir. Bu anlamda işletme büyüklüğü işletmenin üretim teknolojisine, organizasyon yapısına vb. faktörlere bağlıdır. Bunun için kullanan kıstaslar arazi genişliği, işçi sayısı ya da çalışılan standart işçi günü, sermaye miktarı ve gayri safi hasıladır. Memleketimiz tarım işletmelerinde bu son saydığımız kıstaslara göre büyüklük ölçülmesi, kayıt sisteminin yetersizliği dolayısıyla mümkün olmamakta, yapılan ölçüm ve belirlemeler büyük ölçüde arazi genişliği kriteri ile sınırlı kalmaktadır. Bu ölçüye göre hesaplanan ortalama işletme büyüklüğü tarım bölgeleri itibariyle farklılıklar göstermektedir (Baş, 1981).

Tarım işletmeciliğinde işletme büyüklüğü ölçütleri konusunda araştırmacılar ve uzmanlar arasında tam bir görüş birliği yoktur. Yalnızca ekonomik amaçlar değil sosyal amaçların da ön plana çıkması, toprak, topografya, teknoloji, vb. gibi etkenlerin büyük rolü, Tarım işletmelerinin yeni kurulacak işletmeler olmaması ve optimizasyonun, değişime direngen bir yapıdaki halen var olan eski işletmeler üzerinde gerçekleştirilmesi zorunluluğunun bulunması etkenleri düşünüldüğünde, tarım işletmelerinde en çok arazi büyüklüğü ölçütü benimsenmektedir.

1945 Tarih ve 4753 Sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nda tarım işletmelerimiz; 1- 500 dekar kadar araziye sahip olan işletmeler "Küçük tarım işletmesi", 500 - 5000 dekar kadar araziye sahip olan işletmeler "Orta tarım işletmesi", 5000 dekar ve daha fazla araziye sahip olan işletmeler "Büyük tarım işletmesi" olarak sınıflandırılmış; Küçük işletmeler kendi içinde yine 1 - 100 dekar arazisi olanlar "Küçük aile işletmesi ", 101 - 250 dekar arazisi olanlar "Orta aile işletmesi, 251 - 500 dekar arazisi olanlar "Büyük aile işletmesi, olarak sınıflandırılmıştır (Kayıran-Metintaş,2018).

Türkiye’de özel mülkiyete dayalı küçük aile işletmelerinin hâkim olduğu bir tarımsal yapı mevcuttur. Türkiye’de ortalama işletme genişliği 59 dekadır ve işletme başına düşen parsel sayısı 10’dur. Türkiye’de bir işletme ortalama 13 hissedarın arazisini kullanmaktadır (TOBB 2013 Raporu). Türkiye’de 2020 yılı itibarıyla mülk toprakların işletme büyüklükleri ve işletme sayıları Çizelge 1.1.’de verilmiştir.

Çizelge 1.1. Mülk Topraklarının İşletme Büyüklüklerine Göre İşletme Sayısı ve İşlenen Alan

İşletme Büyüklüğü (da)	İşletme Sayısı (%)	Kümülatif İşletme Sayısı	İşledikleri Alan %	Kümülatif İşlenen Alan (%)
1-19	33,36	-	5,32	-
20-49	31,46	64,83	16,02	21,34
50-99	18,53	83,36	20,68	42,02
100-199	10,83	94,19	23,81	65,83
200-499	5,09	99,28	22,82	88,65
500-999	0,58	99,85	6,09	94,74
1000+	0,15	100,00	5,26	100,00

Kaynak: Tatlıdil, 2020.

Çizelge 1.1’e göre Türkiye’de tarım işletmelerinin %83,65’i 100 dekarın altında arazi genişliğine sahiptir. Bu oran 100-499 dekar arası işletmeler için %15,92 ve 500 dekar ve üstü işletmeler içinse %0,73’tür.

Türkiye’de ortalama işletme büyüklüğü TÜİK’in 2001 yılı Genel Tarım Sayımında 61 dekar, 2014/2015 üretim sezonunu dikkate alan 2016 yılı Tarımsal İşletme Yapı Araştırması’nda ise 76 dekar çıkmıştır. Çiftçi Kayıt Sistemi’nin son verilerine göre ise 2017 yılı itibarıyla 70 dekadır.

Dolayısıyla, işletme başına büyüklük artış eğilimindedir ancak bu durum tarım arazisi artışından değil, aktif çiftçi sayısının azalışından kaynaklanmaktadır (KKB,2019).

Türk çiftçilerinin üretim yaptıkları arazi büyüklüğünün 20-99 dekar bandından 100-499 dekar bandına kaydığı görülmektedir. Bu konuda, 2014 yılında 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nda önemli bir değişiklik yapılarak Türk tarımına “yeter gelirli tarımsal arazi” kavramı tanıtılmış ve ilçe bazında farklı olmak üzere Türkiye’de asgari yeter gelirli tarımsal arazi büyüklükleri yasa tarafından 150-175 dekar arası olarak belirlenmiştir (KKB,2019).

1.1. Adana’da Tarımsal İşletmelerin Büyüklüğü

Adana sahip olduğu verimli topraklar ve iklim nedeniyle tarımda oldukça önemli bir il olup; Türkiye ortalamasının üzerinde arazi genişliğine sahiptir (8.210.000 dekar). Diğer taraftan tarıma dayalı sanayinin gelişmiş olması, tarım ve tarım dışı faaliyetleri birlikte yürüten tarım işletmelerin olması nedeni ile de büyük ölçekte (500 dekar ve üzeri) tarım yapan işletmelerde bulunmaktadır (ÇKA,2016).

Türkiye’de genellikle küçük aile işletmeleri tarafından yürütülmekte olan tarımsal faaliyetler Adana’da daha büyük ölçekte yapılmaktadır. Adana’da büyük işletme olarak tanımlanabilecek ve Avrupa standartlarında ticari üretim yapabilecek tarım işletmesi oranı Türkiye genelinden daha fazladır. 2001 Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre Türkiye’de çoğunlukla küçük ve orta ölçekte tarım işletmeleri mevcut olup işletme başına ortalama arazi büyüklüğü 60 dekadır. Adana’da ise işletme başına ortalama arazi büyüklüğü 77 dekar olup büyük işletmelerin oranı daha fazladır. Adana tarımsal üretiminde küçük ölçekteki işletmeler Türkiye’ye kıyasla daha az pay almaktadır. Nitekim 0-49 dekar, 50-99 dekar ve 100-199 dekar araziye sahip işletmelerin oranında Adana, Türkiye ortalamasının altında değerlere sahiptir. Ancak orta-büyük ve büyük ölçekli işletmeler bakımından durum tersine dönmektedir. 200 dekardan büyük araziye sahip işletmelerin oranı bakımından il, Türkiye ortalamasının üzerinde paylar almaktadır ve 200-499 da araziye sahip işletmelerin oranı %28,3, 500-999 da araziye sahip işletmelerin oranı %9,9 ve 1000+ da araziye sahip işletmelerin oranı %7,9’dur. Türkiye için bu değerler sırasıyla %22,8, %6,1 ve %5,3’tür (ÇKA,2016).

Adana’da yapılan bir araştırmada çiftçilerin toplam arazi büyüklüğünün dağılımı incelendiğinde, yoğunluğun 100-499 dekar bandında olduğu gözlenmektedir (KKB,2019).

Tarımsal işletmelerde dikkat çeken önemli bir nokta ise, son 10 yıl içerisinde hem tarımsal işletme sayısı hem de işletmelerin tasarrufunda bulunan arazi miktarı açısından tarımsal işletmelerin orta büyüklük grubunda yoğunlaşma eğiliminde olduğudur (Benek,2007).

1.2. Çalışmanın Amacı

Geniş arazilerde yapılan tarımsal üretim, Avrupa ülkelerindeki yüksek verimliliğin anahtarlarından birini oluşturmaktadır ve büyük tarım işletmeleri, küçük işletmelere göre birçok açıdan daha fazla avantaja sahip olmaktadır. Ayrıca verimliliğin artması da bu avantajların başında

gelmektedir. Diğer taraftan kitle halinde üretim daha fazla kolaylık sağladığı gibi, Ar-Ge kaynaklarını arttırmak kolaylaşmakta, iş bölümü daha yaygın bir şekilde uygulanmakta ve büyük tarım işletmelerinde, finansman olanakları da artarak risk dağıtımının yapılması daha kolay bir hâl almaktadır (Yurdakul ve Emeksiz,1993).

Çukurova bölgesi büyük işletmelere olan yönelim konusunda diğer tüm bölgelere örnek olacak bir yapıya sahip olup bölgede mısır, pamuk, buğday ve soya gibi tarla bitkilerinin yanı sıra narenciye, sert çekirdekli meyve ve sebzeleri yetiştirilmektedir (Yurdakul ve Emeksiz,1993). Bununla birlikte Adana’da büyük ölçekli işletmeler üzerine yapılmış güncel ve yeterli miktarda çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışmanın amacı Adana’da yer alan büyük ölçekli tarım işletmelerin sosyo-ekonomik ve finansal yapılarını incelemektir. Buna bağlı olarak araştırmada sırasıyla aşağıdaki konular ele alınacaktır:

- a. İşletmelerin demografik yapıları (yaş, cinsiyet, eğitim vb.)
- b. İşletmelerin tarımsal ve ekonomik yapıları (ürün deseni, arazi tasarruf şekli, arazi genişliği, tarımsal örgütlenme vb..)
- c. İşletmelerin finansal yapıları ve
- d. İşletmelerin tarımsal faaliyetlerle ilgili geleceğe dönük beklentileri ve planlamaları.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Kara (2000) “Erzurum ve Kars İllerindeki Tarım İşletmelerinin Sermaye Yapısı ve Tarımsal Faaliyet Sonuçları Bakımından Karşılaştırılması” isimli çalışmasında, Erzurum ve Kars illerindeki tarım işletmelerinin sermaye yapılarını tarımsal faaliyet sonuçları bakımından inceleyerek karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda her iki ilde de işletmelerin araştırmanın yapıldığı dönem zararla kapattıkları ve elde edilen aile gelirlerinin içinde tarımsal gelirin büyük öneme sahip olduğu bulunmuştur.

Demir ve Gözübüyük (2012) tarafından yapılan “Erzurum İli Tarım İşletmelerinin Bazı Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Araştırılması Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmada, sosyo-ekonomik parametreler, eğitim, konut özellikleri, beslenme, dayanıklı tüketim malzemeleri, sosyal güvenlik gibi konular araştırılmış; kuzeyden güzeye doğru gidildikçe bu parametrelerin olumsuzlaştığı belirlenmiştir. Araştırma sonucunda bölgenin sosyo-ekonomik yapısını dikkate alan entegre katılımcı kırsal kalkınma projelerinin uygulanması önerilmiştir.

Öztürk (2013) “Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Kredilendirilmesi” isimli çalışmasında, tarımın ekonomik bir faaliyet olması nedeniyle tarımsal kredilerin yeterli gelir yaratma ve ödeme gücüne göre kullanılmasının esas olduğunu ve tarımsal politika enstrümanlarının bu prensip üzerine dayandırılmasını sağlamak gerektiğini vurgulamıştır. Araştırma sonucunda işletmeye tahsis edilecek kredinin ihtiyaca yönelik, doğru zamanda ve yeterli miktarda olmasına dikkat edilmesi gerektiği belirlenmiştir.

Demirtaş (2015) “Türkiye’de Tarım İşletmelerinin Finansmanında Bankacılık Sektörünün Değişen Rolü: Adana İli Örneği” isimli çalışmasında, tarım işletmelerinin hedeflerine ulaşabilmeleri için üzerinde önemle durulması gereken bir konu olan tarımsal finansman konusunu incelemiştir. Buna göre, işletmelerin tasarrufta bulunarak öz sermayelerini arttırmalarının zor bir yöntem olacağını vurgulamış ve kredilendirmenin sektör için önemine değinmiştir.

Doğan (2018) yılında yaptığı “Tarım İşletmelerinde Kaynaklarına Göre Risk Analizi” isimli çalışmasında tarımsal üretimde meydana gelebilecek doğal, ekonomik ve sosyal riskleri belirlemek amacıyla tarımsal üretim yapan işletmelerde eğitim durumları, sermaye yapıları, arazi büyüklükleri, toprak yapısı, ürün deseni gibi kriterler değerlendirilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda risk düzeyi en yüksek olan ekonomik riskler ürün fiyatındaki dalgalanmalar ve girdi fiyatlarındaki artışlar olarak değerlendirilmiş ve ürün fiyatlarındaki artışları önleyecek ya da olumsuz etkilerini azaltacak önlemler arasında, piyasanın şeffaflığı, uluslararası gıda stoklarının oluşturulması, gıda israfına karşı önlemler ve politikalar olduğu sonucuna varılmıştır. Doğal afetler gibi risklere karşı tarım sigortalarının yaygınlaşması önerisinde bulunulmuş ve tarımsal üretimdeki riskleri genel anlamda, sözleşmeli tarım, tarıma dayalı sanayinin gelişmesi, işletme dışı tarımsal gelirin artması ve bazı tarımsal politikalar ile azaltmanın mümkün olacağı sonucuna varılmıştır.

Tosun-Güneş (2018) yılında yaptığı “Ankara İli Tarım İşletmelerinin Sermaye Yapısı ve Tarımsal Kredilerin Geri Ödenmesinde Etkili Faktörlerin Analizi” adlı çalışmalarında tarımsal kredi kullanan işletmeler üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Araştırma sonucunda işletmelerin en karlı üretim kollarını belirlemeleri ve kullandıkları kredileri üretime yönelik harcamaları, gereksiz borçlanmadan kaçınmalarının kredi ödenabilirliğini olumlu etkileyeceği görüşüne varılmıştır.

Orhan (2019) yılında yaptığı “Konya İli Merkez İlçelerinde Ziraat Bankasından Kredi Kullanan Tarım İşletmelerinin Finansal Yapısının ve Sürdürülebilir Borçlanma Stratejisinin Belirlenmesi” adlı çalışmasında tarımsal kredi kullanan işletmelerin kredi kullanım düzeyleri, geri ödeme stratejilerini tespit etmek amacıyla üreticilerin eğitim durumları, yaşları, arazi varlıkları, ürün desenleri, sermaye yapıları, nüfus ve iş gücü katılım oranları gibi faktörlerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapılan araştırmaya göre üreticilerin büyük çoğunluğunun memnun olduğu, İşletmelerin sübvansiyonlu kredi uygulamalarında Ziraat Bankasının faiz uygunluğunu beğendiklerini ancak kredi alırken bazı konularda zorluk yaşadıklarını daha fazla teminat istendiğinden memnuniyetsizlikleri gibi sonuçlar elde edilmiştir. Kredi işlemlerinin karmaşıklığı ve çok çeşitli kredi konuları ile karşı karşıya bulunan işletmelerin, bu konuda yeterli bilgi sahibi olmadıkları görülmüş olup bu işletmelerin herhangi bir danışmanlık hizmeti de almadıkları tespit edilmiştir ve işletmelere kredi ile birlikte teknik yardım verilmesi, tarımsal kredi birimlerinde hem tarım hem de finans sektörünü iyi bilen çalışanların istihdam edilmesinin önemli olduğu kanaatine varılmıştır.

Coşkun (2020) yılında yaptığı “İşletmelerde Finansal Risk Analizi Batı Akdeniz Bölgesindeki Tarım İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmasında Batı Akdeniz’de bulunan bir tarım işletmesinin 2015-2019 yılları arasında tarım faaliyetleri incelenmiş olup finansal kaynakları, kredi riski, likidite riski ve iklim etkisi araştırılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda işletmenin dolu ve kuraklık gibi risklerden korunmak amacıyla sigorta yapılması gerekliliği ve kur riski, kredi riski gibi konularda stok ve alacak yönetimi ile karlılığını sürdürebileceği sonucuna varılmıştır.

Birsin (2021) yılında yaptığı “TR22 Güney Marmara Bölgesi’nde Zeytin ve Zeytinyağı Sektöründe Yer Alan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Analizi ve Pazar Organizasyonunun Belirlenmesi” isimli çalışmasında tarım işletmelerinde bulunan üreticilerin eğitim durumları, yaş ve mesleki deneyimleri, ikamet yerleri ve ekonomik kazançları, sermaye yapıları, üye oldukları kuruluşlar, araştırılmış olup üreticilerin taklit-tağşiş ve Suriye’den kayıt dışı yollarla gelen zeytinyağlarının pazarlama faaliyetlerinde sorun oluşturduğu ve fiyatları aşağı yönlü revize ettiği gözlemlenmiştir.

Özel (2021) “Tarımsal İşletmelerin Sosyal-Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri: Bayburt İli Örneği” isimli çalışmasında tarımda girişimcilik ruhunun gelişimi ve yeni girişimcilik örneklerinin yaygınlaşmasına katkı sağlamak amacıyla tarımsal işletmelerin karşılaştığı sorunları araştırmak ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucuna göre tarımsal işletmelerin sorunları arasında girdi maliyetlerinde yaşanan fiyat dengesizliği ve devlet

tarafından verilen desteklerin yetersizliği ön plana çıkmakta olduğu görölmüş bilimsel yöntemler kullanarak üretim yapmaları gerektiği, ar-ge yatırımlarına önem verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kaya (2021) yılında yaptığı “Tarım İşletmelerinin İnovasyon Algısı ve Sürdürülebilirlik İçin İnovasyon düzeyinin Belirlenmesi” isimli çalışmasında üreticilerin sosyo-ekonomik analizleri yapılmış, işletmelerin sermaye yapıları, işletme büyüklükleri yıllık üretim sonuçlarına göre değerlendirilmiş, inovasyon endeksi ve sürdürülebilirlik hesaplamaları yapılmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde önceki yıllarda yapılan araştırmalara kıyasla kırsalda yaşayan insanların eğitim durumlarının lise ve üniversite düzeylerinde arttığı gözlemlenmiş ve eğitim seviyesinde ki artış inovasyon hızını etkilediği gözlemlenmiştir. İnovasyon hızının artması ise tarımda teknoloji kullanımını yaygınlaştırmış verim artışı, karlılık artışını beraberinde getirdiği sonucuna varılmıştır.

Aydemir (2022) yılında yaptığı ‘Adana ve Mersin İlleri Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliğinde Tarımsal Kredi Kullanımı’ adlı çalışmasında üreticilerin sosyo-ekonomik durumu, işletme giderleri, finansman ihtiyaçları ve kredi kullanımı araştırılmıştır. Çalışma sonucunda üreticilerin Kamu bankaları ve tarım kredi Kooperatiflerini düşük faiz oranları ile tercih ettikleri görölmüştür. Ayrıca alternatif finans kaynaklar ve kredi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir.

Yukarıda incelenen literatür taraması sonuçlarına göre, tarımsal işletmeler üzerine yapılan çalışmaların çoğunlukla işletmelerin büyüklüklerini dikkate almadan sosyo-ekonomik yapılarını ve/veya finansman kaynaklarını incelediği belirlenmiştir. Bu çalışma, büyük işletmeler üzerine odaklanarak literatürdeki bu eksikliğe katkı sunmayı amaçlamaktadır.

3. MATERİYAL VE METOT

3.1. Materyal

Bu çalışmanın ana materyali, Adana’da faaliyet gösteren 500 dekar ve üzerinde işletme genişliğine sahip üreticilerden yüz yüze bireysel görüşme yoluyla elde edilen birincil verilerden oluşmuştur. Çalışmada ayrıca konuyla ilgili değişik kişi ve kurumlar tarafından yapılmış ikincil verilerden ve gözlemlerden de yararlanılmıştır.

3.2. Yöntem

3.2.1. Araştırma Alanı Seçimi

Araştırma alanını Adana merkez il ve ilçeleri oluşturmuştur. Adana ilinde 500 dekar ve üzeri arazi genişliğine sahip olan toplam işletme sayısı 2021 yılı ÇKS (Çiftçi Kayıt Sistemi) kayıtlarına göre 224 adet olarak belirlenmiştir. Bu işletmeler, Ceyhan-Yumurtalık-Karataş-İmamoğlu ve Karaisalı ilçelerinde yer almakta olup; Feke, Pozantı ve Aladağ ilçelerinde 500 da ve daha büyük ölçekte tarımsal işletme bulunmamaktadır. Bu nedenle araştırma alanını Ceyhan-Yumurtalık-Karataş-İmamoğlu ve Karaisalı ilçeleri oluşturmuştur.

3.2.2. Tarımsal İşletmelerinin Seçimi

Araştırma alanında büyük ölçekli işletme olarak 500 dekar ve üzerinde arazi genişliğine sahip işletmeler incelenmiştir. Bu arazi genişliği veya ölçek kararı, Adana’da yapılan ve aşağıda verilen değişik araştırma sonuçlarına göre alınmıştır. Buna göre:

Adana’da Tok (2008) tarafından yapılan alan araştırmasında tahıl işletmelerinin ortalama işlenen arazi genişliği 341,6 dekar, karpuz işletmelerinin ortalama işlenen arazi genişliği 146,5 dekar, turunçgil işletmelerinin ortalama işlenen arazi genişliği 197,5 dekar, tüm işletmelerin ortalama işlenen arazi genişliği ise 210,5 dekar olarak bulunmuştur. ÇKS (2016) tarafından yine Adana’da yapılan araştırmada 200 dekardan büyük araziye sahip işletmelerin oranının Türkiye ortalamasından yüksek olduğu; Adana’da büyük işletme olarak tanımlanabilecek ve Avrupa standartlarında ticari üretim yapabilecek tarım işletmesi oranının Türkiye genelinden daha fazla olduğu saptanmıştır.

Alemdar ve ark. tarafından (2014) Adana’da yapılan bir başka çalışmada ortalama işletme genişliği buğdayda 279,60 dekar, birinci ürün mısırdaki 301,09 dekar, ikinci ürün mısırdaki 319,05 dekar, pamukta 530,97 dekar, ayçiçeğinde 271,43 dekar olarak bulunmuştur. Kredi Kayıt Bürosunun (KBB) 2019 yılında yaptığı Adana’da yaptığı bir çalışmada ise ortalama işletme büyüklüğünün 100-499 da arasında yoğunlaştığı saptanmıştır. Ören (1997) tarafından yapılan araştırmaya göre Çukurova bölgesinde tarım işletmelerinin ortalama genişlikleri 43,6 da olarak bulunmuştur.

Araştırma alanında değişik kişi ve kuruluşlar tarafından yapılmış alan araştırmalarının sonuçlarından hareketle, işletme büyüklüklerinin 200-500 arasında yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bu

ölçeğin araştırma alanı için orta veya orta/büyük nitelikli olmasından hareketle araştırmada “büyük ölçekli işletme” olarak 500 ve yukarı ölçekteki işletmeler, incelenmek üzere gayeli olarak seçilmiştir.

2021 yılı ÇKS kayıtlarına göre Adana için 224 adet olarak belirlenen 500 da ve daha büyük ölçeğe sahip işletmelerin yaklaşık %70,0’ı Ceyhan ve Karataş ilçelerinde yer almaktadır. Bu nedenle araştırma alanında bu iki ilçede yapılan görüşmeler daha ağırlıklı olmuştur. Araştırma alanındaki işletmelerin tamamı ile bireysel görüşme yapılması planlanmış olmakla birlikte, işletmelerin araştırmaya gönüllü katılımları, güvenilir ve doğru bilgi alma açısından temel öncelik olarak dikkate alınmıştır. Bu nedenle araştırmada toplam 90 işletme ile bireysel görüşme yapılabilmektedir. Görüşmeler çiftçilerin kendi işletmelerinde, ortalama 35 dakika süre ile gerçekleşmiştir.

Araştırma alanında yer alan üretici sayısı, 500 dekinden büyük işletme sayısı ve görüşme yapılan üretici sayısı Çizelge 3.1’de verilmiştir.

Çizelge 3.1. Araştırma Alanında Yer Alan Üretici, 500 dekinden Büyük İşletme Sayısı ve Görüşme Yapılan İşletme Sayısı

İlçeler	Çiftçi Sayısı	500 Dekar Üzeri Tarım İşletmesi		Görüşme yapılan işletme	
		Sayı	%	Sayı	%
Ceyhan	7124	111	49,5	46	51,1
Karataş	3000	45	20	21	23,3
Karaisalı	2300	32	14,2	7	7,7
İmamoğlu	5400	21	9,3	3	3,3
Yumurtalık	2003	15	7	13	14,6
Toplam	19.827*	224*	100,0	90	100,0

* Kaynak:2021 Çiftçi Kayıt Sistemi

3.2.3. Verilerin Elde Edilmesi ve Analizi

Araştırmada yarı yapılandırılmış bireysel görüşme formu kullanılmış; işletme sahipleri ile yüz yüze görüşülerek veriler toplanmıştır. İşletmelerin sosyo-ekonomik ve finansal yapısını ortaya koymak için kullanılan yarı yapılandırılmış bireysel görüşme formu, araştırmacı ve danışmanı tarafından, literatür incelemesi (TÜİK vb. kamu kurumları, akademik çalışmalar) ve alanda yapılan ön görüşmeler sonucunda geliştirilmiştir.

Araştırma alanındaki işletmelerden elde edilen verilerin yorumlanmasında, yüzde ve frekans dağılımları gibi tanımlayıcı istatistiklerle, ilişki arayan istatistiklerden yararlanılmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamında, 90 üretici ile bireysel görüşme yapılmış ve bu üreticilerden tüm hanehalkı (eşleri, çocukları ve aynı hanede yaşayan diğer bireyler) hakkında (339 kişi) demografik veriler temin edilmiştir. Görüşme yapılan üreticilerin sadece üçü (%3.3) kadın, diğer 87 kişi ise (%96,7) ise erkeklerden oluşmaktadır. Görüşme yapılan 90 üreticinin, sosyo-ekonomik yapılarını daha iyi anlayabilmek için, önce kendi hanehalklarına ait demografik veriler incelenmiş, daha sonra sadece üreticilere ait demografik veriler verilmiştir.

4.1. Tüm Hanehalkına Ait Demografik Yapı

4.1.1. Hanehalkının Cinsiyete Göre Yaş grupları Dağılımı

Araştırma alanında görüşme yapılan 90 üreticinin toplam hanehalkı sayısı 339 kişidir. Araştırma alanındaki hane halkının %46,1'i (156 kişi) kadın %53,9'u (183 kişi) erkektir. Kadınların %10,3'ü 0-15 yaş grubundaki kız çocuklarından oluşurken; %25,6'sı 16-30 yaş grubundaki, %31,4'ü 31-45 yaş grubundaki, %25'i 46-64 ve %7,7'si ise 65 yaş ve üzerindeki kadınlardan oluşmaktadır. Görüşülen erkeklerin %9,8'i 0-15 yaş grubundaki erkek çocuklarından oluşurken, %20,2'si 16-30 yaş grubundaki, %33,9'u 31-45 yaş grubundaki, %25,1'i 46-64 yaş grubundaki ve %10,9'u ise 65 yaş ve üzerindeki erkeklerden oluşmaktadır (Çizelge 4.1.).

Çizelge 4.1. Hanehalkının Cinsiyete Göre Yaş grupları Dağılımı

Yaş grupları	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-15	16	10,3	18	9,8	34	10,0
15-64	128	82,1	145	79,2	273	80,5
65+	12	7,7	20	10,9	32	9,4
Toplam	156	100	183	100	339	100

Hanehalkı üyelerinin görüşülen üreticilere yakınlıkları Çizelge 4.2.'de verilmiştir.

Çizelge 4.2. Hanehalkı Üyelerinin Görüşülen Üreticilere Yakınlığı

Görüşülen üreticiye yakınlık	Sayı	%
Kendisi	90	26,5
Eşi	76	22,4
Oğlu	84	24,8
Kızı	70	20,6
Erkek kardeşi	4	1,2
Annesi	8	2,4
Babası	6	1,8
Kayınbabası	1	0,3
Toplam	339	100,0

4.1.2. Hanehalkının Cinsiyete Göre Doğum Yerleri

Araştırma alanındaki hanehalkının doğum yerleri incelendiğinde, köyde doğanların (%14,5) çoğunluk oluşturmadığı saptanmıştır. Doğum yerlerinde Ceyhan %42,2 ile başta gelmekte ve %19,2 ile Karataş takip etmektedir. (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. Hanehalkının Cinsiyete göre Doğum Yerleri

Doğum yeri	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Siverek	3	1,9	4	2,2	7	2,1
Adana	17	10,9	16	8,7	33	9,7
Yumurtalık	15	9,6	27	14,8	42	12,4
Köy	24	15,4	25	13,7	49	14,5
Karataş	30	19,2	35	19,1	65	19,2
Ceyhan	67	42,9	76	41,5	143	42,2
Toplam	156	100	183	100	339	100

4.1.3. Hanehalkının Cinsiyete Göre Eğitim Durumu

Araştırma alanının eğitim seviyesi hakkında fikir sahibi olmak için 6 yaş ve üzerindeki kişilerin eğitim bilgileri alınmıştır. Buna göre okur-yazar olmayanların oranı %3,7 olup tamamı 65 yaşından büyük olan kişilerden oluşmaktadır. Araştırma alanında lise ve üniversite mezunlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bir sıralama yapılacak olursa en yüksek oranı %38,7 ile üniversite mezunları oluşturmaktadır. Üniversiteyi sırasıyla %39,3 ile lise, %9,3 ile ilkokul, %6,8 ile ortaokul ve %2,2 ile okuryazar olanlar izlemektedir. Hanehalkı içinde kadınların ve erkeklerin daha çok lise ve üniversite mezunu oldukları gözlenmiştir. Kadınların %38,4'ü lise, %39,7'si üniversite mezunu olup bunları daha sonra %8,6 ile ilkokul mezunu olan kadınlar izlemektedir. Erkeklerde ise %40,1 ile üniversite, %37,8 ile lise, %9,9 ile ilkokul mezunu gelmektedir (Çizelge 4.4.).

Çizelge 4.4. Hanehalkının cinsiyete göre eğitim durumu

Eğitim Düzeyi	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okuryazar	4	2,6	3	1,7	7	2,2
Okuryazar olmayan	6	4	6	3,5	12	3,7
Ortaokul	10	6,6	12	7	22	6,8
İlkokul	13	8,6	17	9,9	30	9,3
Üniversite	60	39,7	65	37,8	125	38,7
Lise	58	38,4	69	40,1	127	39,3
Toplam	151	100	172	100	323	100

4.1.4. Hanehalkının Cinsiyete Göre Medeni Durumu

Araştırma alanında evlilik durumu 15 yaş ve üzeri kişiler (241 kişi) için incelenmiştir. Buna göre hanehalkının %64,7'si evli, %32,0'ı bekârdır. Dul, boşanmış veya eşi olmayanların toplam oranı ise %3,3'dür. Cinsiyete göre incelendiğinde kadınların %68,5'i evli, %28,8'i bekârdır. Erkeklerde de durum pek farklı olmamakla birlikte erkeklerin %61,5'i evli %34,6'sı bekârdır (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Hanehalkının Cinsiyete Göre Medeni durumu

Medeni Durum	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bekar	32	28,8	45	34,6	77	32,0
Evli	76	68,5	80	61,5	156	64,7
Eşi yok (vefat, ayrılma vb).	3	2,7	5	3,8	8	3,3
Toplam	111	100	130	100	241	100

4.1.5. Hanehalkı Üyelerinin İlk Evlenme Yaşı

Araştırma alanında en düşük ilk evlilik yaşı 15 olup; kadınlarda ortalama 24 erkeklerde 26 olarak bulunmuştur. Genel ortalama ise 25'dir. Hanehalkı toplamının % 36,5'ü 15-24 yaş grubunda %61,8'i 25-34 yaş grubunda ve %1,7'si ise 35 yaş ve üzerindeki yaşlarda evlenmişlerdir. Kadınların büyük çoğunluğu (%51,4'ü) 15-24 yaş aralığında evlenirken erkeklerin çoğunluğu (%79,3'ü) 25-34 yaş grubunda evlenmiştir (Çizelge 4.6)

Çizelge 4.6. Hanehalkı Üyelerinin İlk Evlenme Yaşı

Yaş grupları	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
15-24	57	51,4	31	23,8	88	36,5
25-34	53	47,7	96	73,8	149	61,8
35+	1	0,9	3	2,3	4	1,7
Toplam	111	100	130	100	241	100
Ortalama	24		26		25	

4.1.6. Hanehalkının Cinsiyete Göre Aile Tipi

Araştırma alanındaki evli olan hanehalklarının aile tipleri incelenmiştir. Buna göre ailelerin yaklaşık olarak %75,5'i (182 aile) çekirdek aile, %19,5'i (47 aile) geniş aile ve %5,0'ı (12 aile) ise ölüm ayrılık vb gibi nedenlerden dolayı parçalanmış aile olarak yaşamaktadır.

4.1.7. Hanehalkının Cinsiyete Göre Meslek Yapılanması

Araştırma alanındaki hanehalkının meslek yapılanması cinsiyete göre ele alınmış ve 15 yaş ve üzeri (toplam 305 kişi; 140'ı kadın ve 160'ı erkek) için genel olarak incelenmiştir. Buna göre kadınların %55,7'si (78 kişi) ev hanımı olup, sadece %7,2'i (10 kişi) çiftçidir. Kadınların %15,7'si (22 kişi) öğretmen; geri kalanları ise (%21,4; 30 kişi) doktor, avukat, esnaf, memur vb. mesleklere sahiptir. Erkeklerin ise %80,6'sı çiftçi (129 kişi), geri kalanları ise (31 kişi; %19,4) yine doktor, avukat, esnaf, memur, işçi vb. mesleklere sahiptir

4.2. İşletme Sahiplerinin Demografik Bilgileri

Araştırma alanında görüşülen işletme sahiplerinin %96,7'si (87 kişi) erkeklerden %3,3'ü (3 kişi) ise kadınlardan oluşmuştur. Kadın üretici sayısı fazla olmadığı için tüm tablolar cinsiyet ayrımına gitmeden genel olarak verilmiştir.

4.2.1. Doğum Yeri

Araştırma alanındaki üreticilerin doğum yerlerini ağırlıklı olarak il veya ilçe oluştururken (%83,3), köyde doğanların payı %16,7 gibi düşük bir orandadır. İl veya ilçede doğanların ise %60,0'ını Ceyhan oluştururken; bunu %24,0 ile Karataş takip etmektedir. (Çizelge 4.7)

Çizelge 4.7. İşletme Sahiplerinin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

Doğum yerleri	Sayı	%
İl veya ilçe	75	83,3
Köy	15	16,7
	90	100,0
İl veya ilçelerin dağılımı		
Ceyhan	45	60,0
Karataş	18	24,0
Yumurtalık	8	10,7
Siverek	3	4,0
Adana	1	1,3
Toplam	75	100

4.2.2. Yaş

Araştırma alanında görüşme yapılan üreticilerin yaş dağılımları incelenmiş ve en düşük üretici yaşı 28, en yüksek üretici yaşı ise 72 olarak bulunmuştur. Yaş gruplarına göre ise, üreticilerin yarısından fazlasının 28-50 yaş aralığında olduğu saptanmıştır. Üreticilerin %32,2'si 51-64 yaş aralığında ve %16,7'si ise 65 yaş üzerindeki kişilerden oluşmaktadır. Üreticilerin ortalama yaşları ise 51 olarak bulunmuştur (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. İşletme Sahiplerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

Yaş grupları	Sayı	%
28-50	46	51,1
51-64	29	32,2
65+	15	16,7
Toplam	90	100

4.2.3. Eğitim Durumu

Araştırma alanında görüşme yapılan kişilerin eğitim durumları incelenmiş ve buna göre üreticilerin %44,4'ünün lise mezunu, %37,8'inin üniversite mezunu ve %10,0'ının da ilkokul mezunu olduğu saptanmıştır (Çizelge 4.9)

Çizelge 4.9. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumu

Eğitim düzeyi	Sayı	%
Okuryazar	2	2,2
İlkokul	9	10,0
Ortaokul	5	5,6
Lise	40	44,4
Üniversite	34	37,8
Toplam	90	100

Tarım işletmelerinin sahiplerinin yöneticiden çok girişimci ruhuna sahip olması ve devamında eğitim düzeyinin yüksek olması üretiminin başarısını etkilemektedir. Özellikle tarım işletmelerinde bilginin varlığı, düzeyi ve kullanımı işgücünün etkinliğini ve dolayısıyla girişimci tarafından alınan kararlarının etkinliğini arttırmaktadır (Bayramoğlu ve ark., 2019).

Çalışma kapsamında tarım işletmelerinde bulunan nüfusun eğitim seviyelerinin yer aldığı başka çalışmalar da incelenmiştir. Örneğin 2018 yılında Konya'da yapılan bir çalışmaya göre küçük ölçekli işletmelerde ilkokul mezunu kişilerin oranı %72 iken orta ölçekli işletmelerde %56,15 ve büyük ölçekli işletmelerde %50,58 olarak hesaplanmıştır (Oğuz ve ark., 2017).

Konya İli Ereğli İlçesinde yapılan başka bir çalışmada yine eğitim düzeyi incelenmiş ve küçük ölçekli işletmelerde ilkokul mezunu kişilerin oranı %72.00 iken orta ölçekli işletmelerde %56.15 ve büyük ölçekli işletmelerde %50.58 olarak hesaplanmıştır (Bayramoğlu ve ark., 2018).

Bu çalışmalara göre, işletme ölçeği büyüdükçe eğitim seviyesinin arttığı söylenebilir. Araştırma alanındaki üreticiler ise, incelenen çalışmalara göre, çok daha yüksek bir eğitim düzeyine sahiptir.

4.2.4. Medeni Durum

Araştırma alanında görüşme yapılan kişilerin medeni durumları incelendiğinde üreticilerin %87,8'inin evli, %7,8'inin eşinin olmadığı ve %4,4'ünün bekâr olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.10). Görüşülen 3 kadın üreticiden 2'sinin eşi bulunmamakta, 1 kişi ise evlidir.

Çizelge 4.10. İşletme Sahiplerinin Medeni Durumu

Medeni Durum	Sayı	%
Evli	79	87,8
Eşi yok	7	7,8
Bekâr	4	4,4
Toplam	90	100

4.2.5. İlk Evlilik Yaşı

Araştırma alanında görüşme yapılan kişilerin ilk evlilik yaşları incelenmiş ve üreticilerin dördü hariç diğerlerinin evli olduğu saptanmıştır. Evli olan üreticilerin yoğun olarak 25-34 yaş aralığında evlendikleri belirlenmiş; bunu sırasıyla 15-24 yaş aralığı ve 35 yaş sonrası yapılan evlilikler takip etmiştir. Üreticilerin ortalama ilk evlilik yaşları ise 28 olarak bulunmuştur. (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. İşletme Sahiplerinin İlk Evlilik Yaşları

İlk evlilik yaş grupları	Sayı	%
15-24	26	30,2
25-34	58	67,4
35+	2	2,3
Toplam	86	100

2018 yılında Şanlıurfa'da yapılan bir araştırmada kadınların %77,3'ünün 20 yaş daha küçük evlendiği saptanmıştır (Bucak, Kahraman ve Kartal.,2018). 2011 yılında Adana'da yapılan diğer bir araştırmada ise ortalama ilk evlilik yaşının 21.8 olduğu hesaplanmıştır (Davran ve Tok.,2011).

4.2.6. Çocuk Sayısı

Araştırma alanında evli olmayan 4 ve çocukları olmayan 7 üretici hariç tutularak toplam 79 aile üzerinden çocuk sahibi olma durumu incelenmiştir. Buna göre araştırma alanında üreticilerin en fazla 1-2 çocuklu (%50,6; 40 kişi) oldukları görülmektedir. Bunu sırasıyla 3-4 çocuğa (%45,6; 36 kişi) ve 5 çocuktan fazlasına (%3,8; 3 kişi) sahip olanlar izlemektedir.

2011 yılında Adana’da yapılan araştırmada ailelerin toplam olarak %51,6’sının 2 veya 3 çocuk sahibi olduğu, hiç çocuğu olmayanların oranının %1,6 olduğu ve 5 ve daha fazla çocuğu olanların toplam oranının ise %20,9 olduğu hesaplanmıştır (Davran ve Tok.,2011).

4.2.7. Aile Tipi

Araştırma alanında görüşülen işletme sahiplerinin büyük çoğunluğu çekirdek aile yapısına sahiptir. Buna göre üreticilerin %77,8’i çekirdek aile, %14,4’ü geniş aile ve %7,8’i ise parçalanmış aile yapısına sahiptir (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. İşletme Sahiplerinin Sahip Oldukları Aile Tipi

Aile Tipi	Sayı	%
Çekirdek aile	70	77,8
Geniş aile	13	14,4
Parçalanmış aile	7	7,8
Toplam	90	100,0

4.2.8. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyet ve İkametgâh Yerleri ile Tarım Dışı Meslek Yapılanmaları

Araştırma alanındaki üreticilerin yarısından fazlası (%51,1) Ceyhan’da tarımsal faaliyetlerini yürütmektedir. Bunu sırasıyla Karataş ve Yumurtalık ilçeleri izlemektedir. Görüşülen üreticilerin ikametgahlarında yine Ceyhan birinci sırayı alırken, tarımsal faaliyet alanından farklı olarak Adana ikinci sırayı almaktadır (Çizelge 4.13)

Çizelge 4.13. İşletme Sahiplerinin tarımsal Faaliyet ve İkamet Yerleri

İlçeler	Tarımsal faaliyet		İkametgâh	
	Sayı	%	Sayı	%
Ceyhan	46	51,1	35	38,9
Adana	0	0,0	28	31,1
Yumurtalık	21	23,3	18	20,0
Karataş	23	25,6	5	5,6
Köy	0	0,0	4	4,4
Toplam	90	100	90	100,0

Araştırma alanındaki üreticiler sadece tarım değil tarım dışı faaliyetlerle de ilgilenmektedir. Ancak tarım dışı faaliyetlerle ilgilenen üretici sayısı çok değildir ve üreticilerin sadece %18,9'unun (17 kişi) tarım dışı faaliyetleri (bankacı, öğretmen, mühendis, tüccar, un fabrikası sahibi, serbest meslek vb.) bulunmaktadır.

4.2.9. Ehliyet Sahipliği

Üreticilerin ehliyet sahipliği, özellikle üretici yaşının yükselmesi ve buna bağlı olarak tarımsal araçları kullanabilme durumlarını ortaya koyabilmek amacıyla incelenmiştir. Buna göre üreticilerin %97,8'inin (88 kişi) ehliyeti olduğu ve aktif olarak araç ve/veya tarımsal araç kullandıkları saptanmıştır. Araştırma alanında sadece 2 kadının (%2,2) ehliyetleri bulunmamaktadır.

4.3. Tarımsal Yapı

4.3.1. Tarımsal İşletmelerin Arazi Tasarruf Şekli

Üreticiler tarımsal arazilerine yönelik bazı tasarruflarda bulunmaktadır. Kiracılık, ortakçılık, mülk ve hazine arazileri bazı tasarruf şekilleri arasında sayılabilmektedir. Ayrıca hazine arazileri de birer tasarruf şekli içerisinde yer almaktadır. Hazine arazileri, devletin mülkiyetinde bulunan ve özel kişiler veya kuruluşlara ait olmayan topraklardır. Bu araziler; tarım ve hayvancılık, sanayi ve turizm yatırımları kapsamında 49 yıl süreyle kiralanabilmektedir (Somel,2012)

Araştırma alanındaki işletmelerin arazi tasarruf şekilleri incelendiğinde, en fazla %50,9 ile mülk arazi işledikleri saptanmıştır. Bunu sırasıyla %22,9 ile kiracılık, %15,4 ile hazine toprakları ve %10,9 ile ortakçılıkla işlenen araziler oluşturmaktadır (Çizelge 4.14). Diğer taraftan, hazine arazilerinin de aslında kiralama yoluyla işletildiği dikkate alınırsa, işletmelerin toplam kira arazi miktarının %38,3 olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.14. Tarımsal arazi tasarruf şekli

Arazi Tasarruf şekli	Sayı	%
Mülk	89	50,9
Kira	40	22,9
Ortak	19	10,9
Hazine	27	15,4
Toplam	175	100

* işletmelerde birden fazla arazi tasarruf şekli bulunmaktadır.

2022 yılında Konya bölgesinde yapılan bir çalışmaya göre işletme başına arazi varlığı 311.83 da olarak tespit edilmiştir. Bu işletme arazi içerisinde tasarruf şekillerinin payları incelendiğinde mülk arazinin payı %78.5, kiraya tutulan arazinin payı %17.7 ve ortağa tutulan arazinin payı ise %3.7 olarak tespit edilmiştir (Eroğlu, 2022).

TARDES tarafından 2021 yapılan araştırmaya göre Türkiye’de ortalama işletme büyüklüğü resmi istatistiklerde 70 dekar civarında ölçülürken, araştırmada çiftçi başına ortalama olarak 99 dekar olarak ölçülmüştür (KKB,2021).

İşletmelerin Kira Arazi İşletme Genişlikleri

Arazi kiralayan hanelerde en fazla kiralanan işletme arazi genişliği %50,0 ile 151-200 da arasında yer almaktadır. Bunu %45 ile 50-150 da ve %27,5 ile 501-1050 arasında yer alan işletme genişlikleri izlemektedir. Toplamda 40 üretici kiralama seçeneğini tercih etmektedir. İşletme genişliği arttıkça işletme sayısı azalmaktadır. Ortalama kira arazi genişliği 219 da olarak bulunmuştur (Çizelge 4.15).

Çizelge 4.15. Kira arazi işletme genişlikleri (da)

İşletme genişlik grupları	Sayı	%
50-150	18	45,0
151-250	20	50,0
251+	11	27,5
Toplam	40	100,0
Ortalama	219	

İşletmelerin Ortak Arazi İşletme Genişlikleri

Ortak arazi tasarruf şeklini tercih edenlerin işletmelerde en fazla tercih edilen arazi genişliği %57,9 ile 50-100 da arasında yer almaktadır. Bunu %26,3 ile 101-200 da ve %15,8 ile 201-300 da arasında yer alan işletme genişlikleri izlemektedir. Toplamda 19 üretici ortak arazi işleme şeklini tercih etmektedir. İşletme genişliği arttıkça üretici sayısı azalmaktadır. Ortalama ortak arazi genişliği 129 da olarak bulunmuştur (Çizelge 4.16).

Çizelge 4.16. Ortak Arazi İşletme Genişlikleri (da)

İşletme genişlik grupları	Sayı	%
50-100	11	57,9
101-200	5	26,3
201+	3	15,8
Toplam	19	100
Ortalama	129	

İşletmelerin Mülk Arazi İşletme Genişlikleri

Mülk arazi tasarruf şeklini tercih eden işletmelerde en fazla tercih edilen arazi genişliği %48,9 ile 201-500 da arasından yer almaktadır. Bunu sırasıyla %27,3 ile 501-3000 da ve %23,9 ile 50-200 da arasında yer alan işletme genişlikleri izlemektedir. Toplamda 89 işletme mülk arazi işlemeyi tercih etmektedir. Bu verilere göre, mülk arazi tasarrufunu tercih eden işletmelerinin çoğunluğu 201-500 arasında işletme genişliğine sahiptir. Ortalama mülk arazi genişliği 544 da olarak bulunmuştur (Çizelge 4.17)

Çizelge 4.17. Mülk Arazi İşletme Genişlikleri (da)

İşletme genişlik grupları	Sayı	%
50-200	11	12,4
201-500	36	40,4
501+	42	47,2
Toplam	89	100
Ortalama	544	

İşletmelerin Hazine Arazisi İşletme Genişlikleri

Hazine arazisi işleyerek tarımsal faaliyet yapan işletmelerde en fazla işlenen arazi genişliği %74,1 ile 1-100 da arasında yer almaktadır. Bunu sırasıyla %18,5 ile 101-200 da ve %7,4 ile 201 da ve daha yüksek işletme genişliği izlemektedir. Toplamda 27 işletme hazine arazisi tasarrufunu tercih etmektedir. Bu verilere göre, hazine arazisi tasarrufunu tercih eden işletmelerin çoğunluğu 1-100 arasında işletme genişliğine sahiptir. Ortalama hazine arazi genişliği 94 da olarak bulunmuştur (Çizelge 4.18)

Çizelge 4.18. Hazine Arazisi İşletme Genişlikleri (da)

İşletme genişlik grupları	Sayı	%
1-100	20	74,1
101-200	5	18,5
201+	2	7,4
Toplam	27	100
Ortalama	94	

4.3.2. Tarımsal İşletmelerin Toplam ve Ortalama Arazi Varlığı

İşletmelerin işledikleri toplam arazi varlığı incelendiğinde, işletmelerin %62,2'sinin 500-699 da alana sahip olduğu; bunu sırasıyla %23,3 ile 700-999 da arasındaki arazi miktarının ve %14,4 ile 1000 da alandan daha fazla miktarda araziye sahip olan işletmelerin takip ettiği görülmektedir. Araştırma alanındaki işletmelerin ortalama işledikleri arazi miktarı ise yaklaşık 986 da olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.19).

Çizelge 4.19. Tarımsal İşletmelerin İşledikleri Toplam Arazi Varlığı (da)

İşletme genişliği	Sayı	%
500-699	56	62,2
700-999	21	23,3
1000+	13	14,4
Toplam	90	100
Ortalama işletme genişliği	986	

4.3.3. Tarımsal İşletmelerin Ortalama Arazi Parça Sayısı

Araştırma alanındaki işletmelerde işletme başına düşen ortalama arazi parça sayısı yüksek olup; 12,9 adet olarak bulunmuştur. İşletmelerin %43,3'ü 1 ile 10, %40,0'ı ise 11 ile 20 arasında parça sayısına sahiptir (Çizelge 4.20).

Çizelge 4.20. Tarımsal İşletmelerin Ortalama Arazi Parça Sayısı

Parça sayısı (adet)	Sayı	%
1-10	39	43,3
11-20	36	40,0
21-30	15	16,7
Toplam	90	100
Ortalama parça sayısı	12,9	

Adana ilinde yapılan bir çalışmada (Demirtaş, 2015) ortalama parsel sayısı 3.60 adet ve ortalama parsel büyüklüğü ise 96.39 da bulunmuştur. Araştırma alanında incelenen işletmelerin ortalama parsel sayısı Demirtaş (2015) tarafından yapılan çalışmaya göre oldukça yüksektir.

4.3.4. Tarımsal İşletmelerin Ortalama Tarımsal Faaliyet Süreleri

Araştırma alanındaki işletmelerin %30'u 11-20 yıl arasında faaliyet gösterirken, bunu %25,6 ile 31-40 yıl, %22,2 ile 11-20 yıl ve %11,1 ile 1-10 yıl arasında faaliyet gösterenler işletmeler takip etmektedir. Araştırmaya katılan işletmelerin ortalama faaliyet süreleri ise 27,4 yıl olarak saptanmıştır (Çizelge 4.21)

Çizelge 4.21. Tarımsal İşletmelerin Ortalama Tarımsal Faaliyet Süreleri

İşletmelerin Faaliyet Süresi (yıl)	Sayı	%
11-20	27	30,0
31-40	23	25,6
1-10	10	11,1
21-30	20	22,2
41-50	6	6,7
51-70	4	4,4
Toplam	90	100
Ortalama süre	27,4 yıl	

4.3.5. İşletme Sahiplerinin Çiftçilik Yapma Nedenleri

Araştırma alanındaki üreticilerin çiftçilik yapma nedenleri incelendiğinde, en yaygın neden %54,3 ile aile mesleği olarak belirtilmiştir. Bunu %25,8 ile ekonomik yönden kazançlı olması ve %13,2 ile başka seçeneklerinin olmaması takip etmektedir (Çizelge 4.22)

Çizelge 4.22. Üreticilerin Çiftçilik Yapma Nedenleri

Nedenler	Sayı	%
Aile mesleği	82	54,3
Ziraat Mühendisliği eğitimi aldım	8	5,3
Başka seçenek yok	20	13,2
Ekonomik Yönden kazançlı	39	25,8
Diğer	2	1,3
Toplam	151*	100

*Birden fazla cevap hakkı verilmiştir.

Adana ilinde 2010 yılında yapılan bir araştırmada da çiftçilik mesleğinin baba mesleği olduğu; işletme sahiplerinin geniş arazilere sahip olması nedeniyle tarım dışı meslekleri olsa dahi tarım sektöründe faaliyet gösterdikleri ifade edilmiştir (Tuzcu, 2010).

4.3.6. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyete İlk Başladıkları Dönemde sahip Oldukları Mülk Arazi Miktarı ve Edinme Biçimi

İşletme sahiplerinin tarımsal faaliyete ilk başladıkları dönemde sahip oldukları mülk arazi miktarı %45,6 ile 200 da ve altındadır. 201-500 da arasında araziye sahip olan işletmelerin oranı %43,3'tür. 500 ve daha fazla araziye sahip olan işletmelerin oranı ise oldukça düşük olup %11,1 olarak bulunmuştur (Çizelge 4,23).

Çizelge 4.23. Tarımsal Faaliyete İlk Başlanan Dönemde sahip Olunan Mülk Arazi Miktarı

Mülk arazi genişliği (da)	Sayı	%
15-200	41	45,6
201-500	39	43,3
501+	10	11,1
Toplam	90	100

İşletme sahiplerinin ilk mülk arazilerini edinme biçimlerinde miras yoluyla edinme ve/veya satın alma oranı birbirine yakın değerlere sahiptir. Miras yoluyla ilk mülk araziye sahip olan işletmelerin oranı %48,2, satın alma yoluyla ilk mülk arazisi edinen işletmelerin oranı ise %51,8'dir (Çizelge 4.24). Diğer bir ifadeyle işletmelerin yaklaşık yarısı miras ile mülk arazi edinmişlerdir.

Çizelge 4.24. İşletme Sahiplerinin İlk Mülk Arazilerini Edinme Biçimleri

Mülk Arazisi Edinme Biçimleri	Sayı	%
Miras	80	48,2
Satın alma	86	51,8
Toplam	166*	100

*Birden fazla mülk edinme biçimi vardır.

4.3.7. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Üretimle İlgili Bilgi Kaynakları

İşletme sahiplerinin tarımsal üretimle ilgili bilgi kaynaklarını çoğunlukla aileleri (%35,4) ve ziraat mühendisleri (%35,4) oluşturmaktadır. Özel sektör firmalarından destek alan işletmeler toplamın %13,3'ünü, Tarım il ve ilçe müdürlüklerinden destek alanlar ise toplamın %11,8'ini oluşturmaktadır (Çizelge 4.25)

Çizelge 4.25. İşletme sahiplerinin Tarımsal Üretimle İlgili Bilgi Kaynakları

Tarımsal Bilgi Kaynakları	Sayı	%
Ailem	69	35,4
Ziraat mühendisi	69	35,4
Ziraat teknisyeni	7	3,6
Tarım il ve ilçe müdürlükleri	23	11,8
Özel sektör firmaları	26	13,3
Diğer	1	0,5
Toplam	195*	100

*Birden fazla cevap hakkı tanınmıştır.

4.3.8. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyetlerinde Birlikte Çalıştığı Aile Üyeleri ve Aile Üyelerinin Yaptıkları Faaliyetler

Araştırma alanındaki üreticilerin tarımsal faaliyetlerde birlikte çalıştığı aile üyeleri genelde çocukları (%39,0) ve kardeşlerinden (%21,0) oluşmaktadır. Birlikte çalışılan aile üyelerinin tamamı ise erkektir (Çizelge 4.26).

Çizelge 4.26. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyetlerinde Birlikte Çalıştığı Aile Üyeleri

Aile üyeleri	Sayı	%
Çocuklar	39	39,0
Kardeş	21	21,0
Baba	18	18,0
Amca	8	8,0
Kuzen	2	2,0
Kayınbaba	1	1,0
Diğer	11	11,0
Toplam	100*	100

*Birden fazla cevap hakkı tanınmıştır.

İşletme sahiplerinin tarımsal faaliyetlerinde birlikte çalıştıkları aile üyelerinin yaptıkları görevler sulama, ekim- dikim vb. gibi ağırlıkla tarımsal üretim faaliyetlerinden oluşmaktadır. Bunu tarımsal danışmanlık ve ziraat mühendisi gibi daha teknik takip etmektedir (Çizelge 4.27).

Çizelge 4.27. Tarımsal Faaliyette Birlikte Çalışılan Aile Üyelerinin Yaptıkları Görevler

Görevler	Sayı	%
Tarımsal Üretim Faaliyetleri	55	55,6
Ziraat mühendisi	7	7,1
Ortak	5	5,1
Tarımsal danışman	32	32,3
Toplam	99*	100

*Birden fazla cevap hakkı tanınmıştır.

4.3.9. İşletme Sahiplerinin Üye Olduğu Tarımsal Organizasyonlar, Üyelik Amaçları ve Memnuniyet Düzeyleri

İncelenen tarımsal işletmelerde üreticilerin çoğunlukla Tarım Kredi Kooperatifi ve Ziraat Odalarını tercih ettiği görülmektedir. İşletmelerin %53,6'sı Ziraat Odalarını tercih ederken, %42,2'si Tarım Kredi Kooperatifini tercih etmektedir. Araştırma alanındaki üreticilerin Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, Üretici Birliği ve Türkiye’de ilk ve tek olan Adana Çiftçi Birliği gibi organizasyonlara ait üyelikleri bulunmamaktadır (Çizelge 4.28)

Çizelge 4.28. İşletme Sahiplerinin Üye Olduğu Tarımsal Organizasyonlar

Tarımsal organizasyonlar	Sayı	%
Tarım kredi kooperatifi	70	42,2
Tarımsal kalkınma kooperatifi	0	0,0
Ziraat Mühendisleri Odası	1	0,6
Ziraat Odaları	89	53,6
Ticaret odası	6	3,6
Adana çiftçi Birliği	0	0,0
Üretici Birliği	0	0,0
Toplam	166*	100

*Birden fazla cevap hakkı tanınmıştır.

İşletme sahiplerinin tarımsal organizasyonlara üye olma amacı çoğunlukla mesleki açıdan zorunlu üyelik veya kredi temini amacıyla oluşan üyelik şeklindedir. Buna göre üreticilerin %56,0'sı üyeliği zorunlu olduğu için tercih ederken, %38,6'sı ise tarımsal faaliyetlerini finanse etmek için kredi almak amacıyla üye olduğunu ifade etmiştir. (Çizelge 4.29).

Çizelge 4.29. İşletme sahiplerinin tarımsal organizasyonlara üye olma amacı

Amaçlar	Sayı	%
Zorunlu olduğu için	93	56,0
Kredi kullanabilme	64	38,5
Pazarlama	2	1,3
Belge temini	5	3,0
Ürün depolama	1	0,6
Diğer	1	0,6
Toplam	166*	100

*Birden fazla cevap hakkı tanınmıştır.

İşletme sahiplerinin tarımsal organizasyonlardan memnuniyet düzeyleri genel olarak, yüksektir. Ancak bazı üreticilerin daha fazla iyileştirme talepleri bulunmaktadır. Araştırmaya katılan üreticilerin %53,7'si üyeliklerinden memnun olduğunu belirtmiştir. Bu da çiftçilerin üye oldukları organizasyonlardan genel olarak olumlu bir deneyim yaşadığını göstermektedir. Üreticilerin %42,1'i ise memnuniyetlerini orta düzeyde değerlendirmektedir. Bu, bazı çiftçilerin üyeliklerinden bazı konularda orta düzeyde memnuniyet sağladığını veya bazı iyileştirmelerin (%42,1'i) yapılmasını istediklerini göstermektedir. Üreticilerin %4,3'ü ise üyeliklerinden memnun olmadığını belirtmektedir. (Çizelge 4.30)

Çizelge 4.30. İşletme sahiplerinin tarımsal organizasyonlardan memnuniyet düzeyleri

Memnuniyet düzeyi	Sayı	%
Memnun	88	53,7
Orta	69	42,1
Memnun değil	7	4,3
Toplam	164*	100

*Birden fazla cevap hakkı tanınmıştır.

4.3.10. İşletme Sahiplerinin Yetiştirdikleri Tarımsal Ürünler

Üreticilerin yetiştirdikleri ürünler arasında mısır en yaygın (%41,4) olarak yetiştirilen üründür. İşletmelerin %15,2'sinde yer fıstığı ve buğday yetiştirilirken, %10,9'unda mandarin, %8,5'inde ise ayçiçeği ve limon yetiştirilmektedir (Çizelge 4.31).

Çizelge 4.31. İşletme Sahiplerinin Yetiştirdikleri Tarımsal Ürünler

Ürünler	Sayı	%
Mısır	68	41,5
Yer fıstığı	25	15,2
Buğday	25	15,2
Mandarin	18	11,0
Ayçiçeği	14	8,5
Limon	14	8,5
Toplam	164*	100

*Birden fazla ürün yetiştirilmektedir.

Adana ilinde Tuzcu tarafından (2010) yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuş olup; mısırın toplam ekim alanı içerisindeki oranı %37,2 olarak bulunmuştur. Aynı çalışmada, özellikle büyük ölçekli işletmelerde mısır ekim alanlarının oranının (%42,9), küçük işletmelere (%13,5) oranla oldukça fazla olduğu; mısırdan sonraki en fazla yetiştirilen ürünlerin ise % 13.1 ile buğday ve % 11.2 ile narenci olduğu belirtilmiştir (Tuzcu, 2010).

İşletmelerde Üretilen Mısırın Arazi Genişliği

Araştırma alanındaki çiftçilerin çoğunluğu 50-500 dekar arasında mısır yetiştirmektedir ve çiftçilerin %37,6'ı 201-500 dekar arasında mısır yetiştirirken, %23,1'u 501-2000 dekar arasında mısır yetiştirmektedir (Çizelge 4.32).

Çizelge 4.32. İşletmelerde Üretilen Mısırın Arazi Genişliği

Arazi genişliği (da)	Sayı	%
50-200	26	39,1
201-500	26	37,7
501-2000	16	23,2
Toplam	68	100

Yer Fıstığı Ürününün Arazi Genişlikleri

Araştırma alanındaki çiftçilerin yarısı 30-150 dekar (%50,0) arasında yerfıstığı yetiştirmektedir ve bunu 151-400 da yerfıstığı yetiştirenler takip etmektedir (Çizelge 4.33).

Çizelge 4.33. Yer Fıstığı Ürününün Arazi Genişlikleri (da)

Arazi Genişliği	Sayı	%
30-150	13	50,0
151-400	9	38,5
401-1000	3	11,5
Toplam	25	100,0

Buğday Ürününün Arazi Genişlikleri

Buğday yetiştiren çiftçilerin çoğunluğu 151-400 dekar (%48,0) arasında buğday yetiştirmektedir. Bunu sırasıyla 50-150 dekar ile 401 ve daha fazla dekar alanda buğday yetiştirenler takip etmektedir (Çizelge 4.34).

Çizelge 4.34. Buğday Ürününün Arazi Genişlikleri (da)

Arazi Genişliği	Sayı	%
50-150	9	36,0
151-400	12	48,0
401+	4	16,0
Toplam	25	100

Mandarin Ürününün Arazi Genişlikleri

Çiftçilerin büyük bir kısmı 50-300 dekar arasında mandarin yetiştirmektedir. Çiftçilerin %44,44'ü 50-150 dekar ve 151-300 dekar alanda mandarin yetiştirirken, %11,1'i ise 301 dekardan fazla alanda üretim yapmaktadır (Çizelge 4.35).

Çizelge 4.35. Mandarin ürününün arazi genişlikleri (da)

Arazi Genişliği	Sayı	%
50-150	8	44,4
151-300	8	44,4
301+	2	11,1
Toplam	18	100

*Birden fazla cevap hakkı verilmiştir.

Ayçiçeği Ürününün Arazi Genişlikleri

Çiftçilerin %35,7'si 50-150 dekar arasında, %28,6'sı 151-250 dekar arasında ve %35,7'si 251 ve daha fazla dekar alanda ayçiçeği yetiştirmektedir (Çizelge 4.36).

Çizelge 4.36. Ayçiçeği Ürününün Arazi Genişlikleri (da)

Arazi Genişliği	Sayı	%
50-150	5	35,7
151-250	4	28,6
251+	5	35,7
Toplam	14	100

Limon Ürününün Arazi Genişlikleri

Araştırma alanındaki çiftçilerin %35,7'si 20-100 dekar alanda, %28,5'si 101-200 dekar alanda, %35,7'si ise 200 ve daha yüksek arazi genişliğinde limon yetiştirmektedir (Çizelge 4.37)

Çizelge 4.37. Limon Ürününün Arazi Genişlikleri (da)

Arazi Genişliği	Sayı	%
20-100	5	35,7
101-200	4	28,6
200+	5	35,7
Toplam	14	100

4.3.11. İşletme Sahiplerinin Tercih Ettikleri Tarımsal Pazarlama Kanalları

Ürünlerin pazarlama kanallarına bakıldığında tüccarlar en yaygın pazarlama kanalı olarak öne çıkmakta, ardından TMO (Toprak Mahsulleri Ofisi) ve ihracatçılar gelmektedir. Kooperatifler ise pazarlama açısından daha az tercih edilen bir pazarlama kanalıdır. İşletmelerde üretilen ürünlerden mısır, buğday, ayçiçeği ve yer fıstığı ağırlıklı olarak tüccar ve TMO'ya satılırken limon ve mandarin gibi ürünler ise ihracatçılara satılmaktadır. İşletmelerde üretilen ürünlerin %49,7'si tüccarlar vasıtasıyla pazarlanırken, %29,1'i TMO, %14,1'i ihracatçılar ve %7,1'i ise kooperatifler aracılığıyla pazarlanmaktadır (Çizelge 4.38).

Çizelge 4.38. İşletme Sahiplerinin Tercih Ettikleri Tarımsal Pazarlama Kanalları

Pazarlama kanalları	Sayı	%
Kooperatif	24	7,1
Tüccar	169	49,7
TMO	99	29,1
İhracatçı	48	14,1
Toplam	340*	100

*Birden fazla pazarlama kanalı bulunmaktadır.

4.4. Tarımsal İşletmelerin Finansal ve Ekonomik Yapıları

4.4.1. Tarımsal Kazanç İçerisinde Tarımsal Masrafların Payı

Araştırma alanında yapılan inceleme sonucunda, üreticiler bir yıl içerisinde elde edilen tarımsal kazancın çoğunlukla (%51-70) tarımsal masraflara ayrıldığını ifade etmişlerdir. Bu verilere dayanarak, tarım işletmelerinin büyük bir kısmında, elde edilen gelirin önemli bir bölümünün tarımsal masraflara ayrıldığı söylenebilir (Çizelge 4.39)

Çizelge 4.39. Bir yıllık tarımsal kazanç içerisinde tarımsal masrafların payı

Masrafa ayrılan oran (%)	Sayı	%
20-50	39	43,3
51-70	46	51,1
71-100	5	5,6
Toplam	90	100

4.4.2. Toplam Gelirde Tarımsal Gelirin Payı

Araştırma alanında incelenen tarımsal işletmelerin, bir yıl içerisinde elde ettiği tarımsal gelirin, toplam gelirleri içinde önemli bir paya (%71-100) sahip olduğu saptanmıştır. Bu durum, tarımsal gelirin, işletmeler için ekonomik açıdan oldukça önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Çizelge 4.40)

Çizelge 4.40. Toplam gelirde tarımsal gelirin payı

Tarımsal gelirin oranı (%)	Sayı	%
20-50	13	14,4
51-70	7	7,8
71-100	70	77,8
Toplam	90	100

4.4.3. Toplam Gelirde Tarım Dışı Gelirin Payı

Araştırma alanındaki işletmelerde tarım dışı gelirin (sanayi, hizmet, ticaret vs.) toplam gelir içindeki payı çok yüksek değildir ve %10 ile %30 arasında değişmektedir (Çizelge 4.41)

Çizelge 4.41. Toplam Gelirde Tarım Dışı Gelirin Payı

Tarım dışı gelir oranı (%)	Sayı	%
10-30	75	83,3
31-50	5	5,6
51-80	10	11,1
Toplam	90	100

Adana’da 2010 yılında yapılan araştırmada, arazi büyüklüğü göz ardı edilmiş ve işletmelerin %58’inde asıl gelir kaynağının tarımdan elde edildiği, geri kalan işletmelerde ise (%42) tarım dışı gelir kaynaklarının esas geliri oluşturduğu saptanmıştır (Tuzcu, 2010).

4.4.4. İşletmelerin Tarımsal Finansman İhtiyaçlarını Karşılama Yöntemleri

Araştırma alanındaki işletmeler maddi ihtiyaçlarının finansmanında çeşitli yöntemleri tercih etmektedir. Öz sermaye (%25,0) ve kredi kullanımı (%25,3) en yaygın olan yöntemlerdir (Çizelge 4.42). Ancak bazı üreticiler farklı finansman kaynaklarını da tercih etmektedir. İşletmelerin finansman stratejilerinin, işletmenin özelliklerine, risk toleransına ve mevcut kaynaklara bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir.

Çizelge 4.42. İşletmelerin Tarımsal Finansman İhtiyaçlarını Karşılama Yöntemleri

Yöntemler	Sayı	%
Öz sermaye	90	25,0
Kredi	91	25,3
Her ikisi	89	24,7
Diğer	90	25,0
Toplam	360	100

*Birden fazla cevap hakkı verilmiştir.

4.4.5. İşletmelerin Tarımsal Finansman Kaynakları

İşletmelerin tarımsal finansman kaynakları içinde en öncelikli finansman kaynağının akraba ve tanıdıklardan oluştuğu belirlenmiştir (%18,4). Bunu sırasıyla %17,9 ile girdi tedarikçileri ve tüccarlar ile elde edilen kaynaklar, %17,2 ile Tarım Kredi Kurumundan alınan kaynaklar, %13,2 ile banka ve %12,5’inin ise öz sermaye ile oluşturulan finansman kaynakları takip etmektedir (Çizelge 4.43).

Çizelge 4.43. İşletmelerin Tarımsal Finansman Kaynakları

Finansman kaynakları	Sayı	%
Öz sermaye	54	12,6
Banka	57	13,3
TKK	74	17,2
Girdi tedarikçileri ve tüccarlar	77	17,9
Akraba-Tanıdık	79	18,4
Diğer	89	20,7
Toplam	430*	100

*Birden fazla cevap hakkı verilmiştir.

Adana ilinde Demirtaş (2015) tarafından yapılan çalışmada, borç kaynakları içinde, kredi kullanan işletmelerin %42,9'unun kamu bankasına %20,8'inin özel bankalara, %15,4'ünün tarım kredi kooperatiflerine, %12,1'inin faizle borç veren şahıslara, %4,4'ünün diğer kooperatiflere, %3,3'ünün arkadaş ve akrabaya, %1,1'inin ise diğer bankalardan borçlandıkları saptanmıştır (Demirtaş, 2015).

4.4.6. İşletmelerin Tarımsal İşletme ve Tarımsal Yatırım Kredisi Kullanma Durumu

Araştırma alanındaki işletmelerin %99,0'ı yatırım ya da işletme kredisi kullanmaktadır. İşletmelerin %50,0'ı işletme ihtiyaçları, %41,0'ı ilave yatırım ve %8,0'ı yeni yatırım için kredi kullanmaktadır.

İşletmelerin yatırım kredisi başvurularında arazi alımı, mekanizasyon araçları/aletleri alımı, traktör alımı ve sulama yatırımı gibi kalemlere öncelik verdikleri görülmektedir. Bu yatırımlar, işletmelerin üretim kapasitesini artırmak, verimliliği artırmak ve modern tarım yöntemlerini uygulamak amacıyla tercih edilmektedir. İşletmelerin %31,0'ı yatırım kredisi kullanarak arazi alımı gerçekleştirmeyi isterken, %25,4'ü yatırım kredisi kullanarak mekanizasyon araçları ve aletleri alımı yapmayı, %26,2'si yatırım kredisi kullanarak traktör alımı yapmayı, %17,5'i yatırım kredisi kullanarak sulama sistemleri için yatırım yapmayı planlamıştır (Çizelge 4.44)

Çizelge 4.44. İşletmelerde Tarımsal Yatırım Kredilerinin kullanım amacı

Amaçlar	Sayı	%
Arazi alım	78	31,0
Mekanizasyon araçları/ aletleri alımı	64	25,4
Traktör alımı	66	26,2
Sulama yatırımı	44	17,5
Toplam	252	100

*Birden fazla cevap hakkı verilmiştir.

Araştırma alanındaki işletmelerin çoğunluğu “işletme kredilerini” kısa vadeli kredileri tercih etmektedir. Ancak, bazı işletmeler orta vadeli veya uzun vadeli projeleri finanse etmek için daha uzun süreli kredileri tercih edebilmektedir. Yatırım süresi, işletmenin ihtiyaçlarına, projelerin özelliğine ve finansal durumuna bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. İşletmelerin %92,2’si işletme kredilerini 1 yıl veya daha kısa bir süreyle kullanmayı tercih etmektedir (Çizelge 4.45)

Çizelge 4.45. İşletmelerde Tarımsal İşletme Kredilerinin Kullanım Süresi

Vade (yıl)	Sayı	%
Maksimum 1 yıl	83	92,2
Maksimum 2 yıl	3	3,3
Maksimum 3 yıl	2	2,2
Maksimum 4 yıl	1	1,1
5 yıl ve daha fazla yıl	1	1,1
Toplam	90	100,0

Araştırma alanındaki işletmelerin çoğunluğu “yatırım kredilerini” uzun vadeli tercih etmektedir. Bu, işletmelerin büyük yatırımlarını finanse etmelerine ve uzun vadeli projelerini gerçekleştirmelerine yardımcı olabilmektedir. Yatırım süresi, işletmenin ihtiyaçlarına, projelerin özelliğine ve finansal durumuna bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. İşletmelerin %70,0’ı yatırım kredilerini 5 yıl veya daha uzun bir süreyle kullanırken, %24,4’ü ise yatırım kredilerini en fazla 4 yıl süreyle kullanmaktadır (Çizelge 4.46).

Çizelge 4.46. İşletmelerde Tarımsal Yatırım Kredilerinin Kullanım Süresi

Vade (yıl)	Sayı	%
Maksimum 1 yıl	1	1,1
Maksimum 2 yıl	2	2,2
Maksimum 3 yıl	2	2,2
Maksimum 4 yıl	22	24,4
5 yıl ve daha fazla yıl	63	70
Toplam	90	100

4.4.7 Üreticilerin Sübvansiyonlu Krediler Hakkında Bilgi Sahibi Olma ve Kredi Kullanma Durumu

Sübvansiyonlu krediler, devletin verdiği desteklerle alakalı olarak çekilen kredilerin faiz oranlarının düşürülmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu krediler tarımsal üretime dair düşük faizli yatırım ve işletme kredisinin kullanılmasına yönelik karar kapsamında verilir. Üreticilere normal piyasa koşullarına göre çok daha uygun faiz oranlarıyla kredi sağlama ihtiyacına sahip bir kredidir (Resmi Gazete,2020). Araştırma alanında görüşülen işletmelerin %94,4'ü (85 işletme) sübvansiyonlu kredi hakkında bilgi sahibi iken %5,6'sı (5 işletme) ise bilgi sahibi değildir. Bilgi sahibi olan işletmeler, genelde sübvansiyonlu kredi programlarından faydalanma imkânına sahiptirler.

Nitekim bilgi sahibi olan işletmelerin %94,1'i (80 işletme) sübvansiyonlu kredi kullanırken, %5,9'u (5 işletme) ise kullanmadıklarını belirtmiştir. Sübvansiyonlu krediye ihtiyaç duymadıklarını belirten işletmeler (%5,6), mevcut finansman kaynaklarından veya diğer destek programlarından yararlanarak işletme faaliyetlerini sürdürmekte ve büyümeyi sağlamaktadırlar.

4.4.8. İşletmelerin Kredi Kullandıkları Banka Sayısı ve Banka Türü Tercihleri

Ankete katılan işletmelerin %70.0'ı 1 veya 2 bankadan kredi kullanmakta; %30.0'ı ise 3 veya 4 bankadan kredi kullanmaktadır. Bu verilere göre, çoğu işletme kredi ihtiyaçlarını birkaç bankadan karşılamaktadır. İşletmelerin birden fazla banka ile çalışması, farklı bankaların sunduğu faiz oranları, geri ödeme koşulları ve hizmet kalitesi gibi faktörleri değerlendirebilmelerini sağlamaktadır (Çizelge 4.47)

Çizelge 4.47. İşletmelerin Kredi Kullandıkları Banka Sayısı

Banka sayısı (adet)	Sayı	%
1-2	63	70,0
3-4	27	30,0
Toplam	90	100,0

Görüşülen işletmelerin %93,3'ü kredi kullanımında kamu bankalarını tercih ederken; %6,7'si ise özel bankaları tercih etmektedir. Bu verilere göre, çoğu işletme kredi kullanımında kamu bankalarını tercih etmektedir (Çizelge 4.48)

Çizelge 4.48. İşletmelerin Kredi Kullanımında Banka Türü Tercihleri

Banka türü	Sayı	%
Kamu	84	93,3
Özel	6	6,7
Toplam	90	100,0

Görüşme yapılan işletmelerden kamu bankalarını tercih edenlerinin (84 kişi) nedenleri incelendiğinde, en yüksek oranda (%40,4) faiz oranlarının belirleyici olduğu görülmektedir. İşletmeler düşük faiz oranlarıyla daha uygun maliyetli finansman sağlayabildikleri için kamu bankalarını tercih etmektedir. Sırasıyla, kredi ve vade uzunluğu (%27,9), yapılandırma ve öteleme imkânı (%14,4), müşteri hizmetleri kalitesi (%14,9) ve teminat esnekliği (%2,4) ise diğer faktörler arasında yer almaktadır (Çizelge 4.49)

Çizelge 4.49. İşletmelerin Kredi Kullanımında Kamu Bankalarını Tercih Etme Nedenleri

Tercih nedenleri	Sayı	%
Teminat esnekliği	5	2,4
Faiz oranları	84	40,4
Yapılandırma ve öteleme imkanı	30	14,4
Kredi ve vade uzunluğu	58	27,9
Müşteri hizmetleri kalitesi	31	14,9
Toplam	208	100

*Birden fazla cevap hakkı verilmiştir.

Görüşülen işletmelerden özel bankaları tercih edenlerin nedenleri incelendiğinde ise yine en fazla (%26,7) faiz oranlarının belirleyici olduğu görülmektedir. İşletmeler düşük faiz oranlarıyla daha uygun maliyetli finansman sağlayabildikleri zaman özel bankaları tercih etmektedir. Teminat esnekliği (%20,0), yapılandırma ve öteleme imkanı (%20,0) ile kredi ve vade uzunluğu (%20,0) da önemli faktörler arasında yer almaktadır. Müşteri hizmetleri kalitesi (%13,3) ise diğer bir faktördür (Çizelge 4.50)

Çizelge 4.50. İşletmelerin Kredi Kullanımında Özel Bankaları Tercih Etme Nedenleri

Tercih nedenleri	Sayı	%
Teminat esnekliği	3	20,0
Faiz oranları	4	26,7
Yapılandırma ve öteleme imkanı	3	20,0
Kredi ve vade uzunluğu	3	20,0
Müşteri hizmetleri kalitesi	2	13,3
Toplam	15	100

*Birden fazla cevap hakkı verilmiştir.

4.4.9. İşletmelerin Kredi Faiz Oranları Eşitliğinde Banka Türü tercihleri

Kredi faiz oranları eşit olduğunda, görüşme yapılan işletmelerin çoğunluğu (%68,9) T.C. Ziraat Banka'sını tercih edeceğini belirtirken; özel bankaları tercih eden işletmelerin oranı %31,1'dir. Bununla birlikte, özel bankalardan kredi kullanan işletme sayısında (6 işletme), kredi faiz oranları eşit olduğunda tercihlerin arttığı (28 işletme) da görülmektedir (Çizelge 4.51).

Çizelge 4.51. İşletmelerin Kredi Faiz Oranları Eşitliğinde Banka Türü tercihleri

Banka türü	Sayı	%
Kamu	62	68,9
Özel	28	31,1
Toplam	90	100,0

Görüşülen işletmelerin kredi faiz oranı eşitliği açısından kamu bankalarını tercih etme nedenlerinin başında %38,6 ile yapılandırma ve öteleme imkanları gelmektedir. Bu durum bireylerin ödemelerini kolaylaştıran bir unsur olup; faiz oranlarının uygunluğu da (%23,6) bir diğer öncelikli faktör olarak belirtilmiştir (Çizelge 4.52).

Çizelge 4.52. İşletmelerin Kredi Faiz Oranları Eşitliğinde Kamu Bankası Tercih Etme Nedeni

Tercih nedenleri	Sayı	%
Teminat esnekliği	7	5,5
Faiz oranları	30	23,6
Yapılandırma ve öteleme imkanı	49	38,6
Kredi ve vade uzunluğu	39	30,7
Müşteri hizmetleri kalitesi	2	1,6
Toplam	127	100

*Birden fazla cevap hakkı verilmiştir.

Kredi faiz oranı eşitliği açısından özel bankaları tercih eden işletmeler arasında, görüşülen işletmelerin %48,8'i müşteri hizmetleri kalitesini önemli bir faktör olarak belirtmiştir. Bu, işletmelerin daha iyi müşteri hizmetleri deneyimi yaşadıklarını ve daha iyi destek almak istediklerini göstermektedir. Bunu sırasıyla %25,6 ile teminat esnekliği ve %14'.0 ile yapılandırma ve öteleme işlemlerin kolay olması takip etmektedir (Çizelge 4.53).

Çizelge 4.53. İşletmelerin Kredi Faiz Oranları Eşitliğinde Özel Bankaları Tercih Etme Nedeni

Tercih nedenleri	Sayı	%
Teminat esnekliği	11	25,6
Yapılandırma ve öteleme imkanı	6	14,0
Kredi ve vade uzunluğu	4	9,3
Müşteri hizmetleri kalitesi	21	48,8
Diğer	1	2,3
Toplam	43	100

*Birden fazla cevap hakkı verilmiştir.

4.4.10. İşletmelerin Tarımsal Kredi Vadeleri Hakkındaki Düşünceleri

Araştırma alanındaki işletmelerin çoğunluğu (%78,8) tarımsal kredi vadelerinin uygun olduğunu düşünmektedir. Bu durum tarımsal kredi hizmetlerinin işletmeler için önemli bir finansman kaynağı olduğunu ve genel olarak kabul gördüğünü göstermektedir. İşletmelerin %16,6'si tarımsal kredi vadelerinin uygun olmadığını düşünürken; %4,4'ü ise tarımsal kredi vadeleri hakkında fikri olmadığını belirtmiştir (Çizelge 4.54)

Çizelge 4.54. İşletmelerin Tarımsal Kredi Vadeleri Hakkındaki Düşünceleri

Düşünceler	Sayı	%
Uygun	71	78,9
Fikrim yok	4	4,4
Uygun değil	15	16,7
Toplam	90	100

Kredi vadelerinin süresinin uygun olduğunu düşünen işletmelerin (71 adet) nedenleri incelendiğinde; %42,3'ü üretim zamanı ile vade zamanının uygun olmasından dolayı uygun olduğunu ifade etmiştir. Bunu sırasıyla yatırım için uygunluk ve kredi vadesi ile ürün döngüsünün uyumlu olması takip etmektedir. Tüm bu faktörler, tarımsal kredi kullanımının işletmelerin finansal ihtiyaçlarını karşılamada uygun bir seçenek olduğunu düşündüren nedenlerdir (Çizelge 4.55).

Çizelge 4.55. İşletmelerin Kredi Vadelerinin Uygun Olduğunu Düşünme Nedenleri

Nedenler	Sayı	%
Yatırım için uygun	18	25,4
Üretim zamanı vade ile uygun	30	42,3
Kredi vadesi ürün döngüsü ile uyumlu	13	18,3
Uygun yapılandırma seçenekleri	10	14,1
Toplam	71	100,0

Kredi vadelerinin süresinin uygun olmadığını düşünen işletmelerin (15 adet) nedenleri incelendiğinde ise, 14 işletme vade sayısının az olduğunu belirtmiştir. Bu işletmeler açısından, tarımsal kredilerin geri ödeme süresinin, işletmelerin ihtiyaç duyduğu süreyi karşılamadığını göstermektedir. Diğer 1 adet işletme ise zamanın kısıtlı olduğunu belirtmiştir. Yani, söz konusu işletme, tarımsal işletmelerin hızlı bir şekilde finansmana ihtiyaç duydukları durumlarda kredi başvurusu yapmanın zor olduğunu düşünmektedir.

4.4.11. İşletmelere Göre Tarımsal Kredi Faiz Oranlarının Tarımsal Üretimi Destekleyici Olup Olmama Durumu

Araştırma alanındaki işletmelerin çoğunluğu (%75,6) tarımsal kredi faiz oranlarının tarımsal üretimi destekleyici düzeyde olduğunu düşünmektedir. Ancak, işletmelerin yaklaşık beşte biri de (%18,9) destekleyici olmadığını düşünmekte ve yüksek faiz oranlarının tarım sektörünü olumsuz

etkilediğini ifade etmektedir. İşletmelerin %5,6'sı ise tarımsal kredi faiz oranlarının tarımsal üretimi destekleyip desteklemediği konusunda bir görüş bildirmemişlerdir (Çizelge 4.56)

Çizelge 4.56. İşletmelere Göre Tarımsal Kredi Faiz Oranlarının Tarımsal Üretimi Destekleme Düzeyi

Düşünceler	Sayı	%
Destekleyici düzeyde	68	75,6
Fikrim yok	5	5,6
Destekleyici değil	17	18,9
Toplam	90	100

İşletmelerin %75,6'sı (68 işletme) tarımsal kredi faiz oranlarının tarımsal üretimi destekleyici düzeyde olduğunu düşünmektedir. Bu üreticilerin %26,7'si tarımsal kredi faiz oranlarının genellikle tarım sektöründeki işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak için uygun olduğunu belirtirken %13,3'ü tarımsal kredilerin tarım sektörüne yeterince destek sağladığını %26,7'si tarımsal kredi faiz oranlarının düşük olduğunu ve %8,9'u ise tarımsal kredilerin sübvansiyonlarla desteklendiğini ve bu sübvansiyon miktarının yeterli olduğunu ifade etmişlerdir (Çizelge 4.57)

Çizelge 4.57. İşletmelere Göre Tarımsal Kredi Faiz Oranlarının Tarımsal Üretimi Destekleme Nedeni

Nedenler	Sayı	%
Uygun olması	24	26,7
Yeterince destekleniyor	12	13,3
Faiz oranları düşük kredi	24	26,7
Sübvansiyon miktarı yeterli	8	8,9
Toplam	68	75,6

İşletmelerin %18,9'u (17 işletme) tarımsal kredi faiz oranlarının tarımsal üretimi destekleyici olmadığını düşünmektedir. Bu üreticilerin %13,3'ü tarımsal kredi faiz oranlarının düşük olmadığını ve bu durumun tarım sektörünü desteklemekte yetersiz olduğunu düşünmekte ve %5,6'sı ise tarım sektörünün daha fazla desteklenmesi gerektiğini düşünmektedir (Çizelge 4.58)

Çizelge 4.58. İşletmelere Göre Tarımsal Kredi Faiz Oranlarının Tarımsal Üretimi Desteklememe Nedeni

Düşünceler	Sayı	%
Tarım daha fazla desteklenmeli	5	5,6
Faiz oranları düşük değil	12	13,3
Toplam	17	18,9

4.4.12. İşletmelerin En Son Kullandıkları Kredi Miktarı ve Vadeleri

Araştırmaya katılan işletmelerin çoğunlukla daha büyük miktarlarda kredi kullandığı görülmektedir. Bu durum, tarımsal işletmelerin genellikle büyük ölçekli yatırımlar veya faaliyetler için finansman ihtiyacı duyduğunu göstermektedir. Bu krediler, tarımsal işletmelerin gelişimi ve büyümesi için önemli bir rol oynamaktadır. İşletmelerin %51,1'i 100.000-999.000 TL aralığında kredi kullanırken, %42,2'si 1.000.000 veya daha fazla tutarda kredi kullanmıştır. İşletmelerin %6,7'si ise 20.000-99.000 TL aralığında kredi kullanmıştır (Çizelge 4.59)

Çizelge 4.59. İşletmelerin En Son Kullandıkları Kredi Miktarı

Kullanılan Kredi miktarı (TL)*	Sayı	%
20.000-99.000	6	6,7
100.000-999.000	46	51,1
1.000.000+	38	42,2
Toplam	90	100

*Araştırmanın yapıldığı dönemde 1Amerikan Doları (USD), 13 TL'ye eşdeğerdir (T.C. Merkez Bankası Kayıtları,2021).

Araştırmaya katılan işletmelerin çoğunlukla kısa ve orta vadeli kredi seçeneklerini tercih ettiği görülmektedir. Bu durum, tarımsal işletmelerin nakit akışlarını ve geri ödeme kapasitelerini dikkate aldıklarını göstermektedir. İşletmelerin %45,6'sı 1-2 yıl arası vadeyle kredi kullanırken, %25,6'sı kredilerini 5 yıl ve üstü vadeyle kredi kullanmakta ve %14,4'ü ise kredilerini 7-12 ay arasında vadeyle kullanmayı tercih etmektedir (Çizelge 4.60).

Çizelge 4.60. İşletmelerin En Son Kullandıkları Kredinin Vadesi

Vade süresi	Sayı	%
1-6 Ay	6	6,7
7-12 Ay	13	14,4
1-2 yıl	41	45,6
3-4 yıl	7	7,8
5 Yıl ve üstü	23	25,6
Toplam	90	100

4.4.13. İşletmelerin Bankaların Kullandığı Tarımsal Kredi Limitleri Hakkındaki düşünceleri

Araştırmaya katılan işletmelerin çoğu bankaların tahsis ettiği kredi limitlerinin yeterli olduğunu düşünmektedir. Ancak, yaklaşık üçte birlik bir kesim ise kredi limitinin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlar, tarımsal işletmelerin finansal ihtiyaçlarının farklılığına ve kredi limitlerinin bu ihtiyaçları karşılayıp karşılamadığına dair farklı görüşlerin olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.61)

Çizelge 4.61. İşletmelerin Bankaların Kullandığı Tarımsal Kredi Limitleri Hakkındaki Düşünceleri

Düşünceler	Sayı	%
Yeterli	59	65,6
Yetersiz	31	34,4
Toplam	90	100

Görüşülen işletmelerden, kullanılan kredi limitlerinin yeterli olduğu düşünenlerin nedenleri Çizelge 4,68’de verilmiştir. Buna göre, tarımsal ham madde alımı, genel ihtiyaçlar ve işletme/yatırım gereksinimlerinin karşılanabilmesi, limitin yeterli olduğunu düşünen katılımcıların temel sebepleridir (Çizelge 4.62)

Çizelge 4.62. İşletmelerin kullandırılan kredi limitlerini yeterli bulma nedenleri

Nedenler	Sayı	%
Tarımsal ham maddeyi almak	16	17,8
İhtiyaçları karşılıyor	34	37,8
İşletme ve yatırımlar için yeterli limit	9	10,0
Toplam	59	65,6

Kullandırılan kredi limitlerinin yeterli olmadığını düşünen işletmeler ise girdi maliyetlerinin yüksek ve işletme masraflarının fazla olmasını gerekçe olarak belirtmişlerdir. İşletmelerin %22,2'si girdi maliyetlerinin yüksek olması sebebiyle kredi limitinin yetersiz olduğunu, %12,2'si ise işletme masraflarının fazla olması nedeniyle kredi limitinin yetersiz olduğunu belirtmektedir (Çizelge 4.63)

Çizelge 4.63. İşletmelerin kullandırılan kredi limitlerini yetersiz bulma nedenleri

Nedenler	Sayı	%
Girdi maliyeti yüksek	20	22,2
İşletme masrafları fazla	11	12,2
Toplam	31	34,4

4.4.14. İşletmelerin Kullandıkları Tarımsal Kredilerin Süresi İçinde Ödenme Durumu

İşletmelerin %97,8'i tarımsal faaliyetler için kullandıkları kredileri vaktinde ödediklerini belirtmişlerdir. Sadece %2,2'lik bir kesim ise kredilerini vaktinde ödeyemediklerini ifade etmektedir. Bu sonuçlar, genel olarak katılımcıların tarımsal faaliyetler için kullandıkları kredileri düzenli bir şekilde geri ödediklerini göstermektedir (Çizelge 4.64).

Çizelge 4.64. İşletmelerin Kullandıkları Tarımsal Kredilerin Süresi İçinde Ödenme Durumu

Ödeme durumu	Sayı	%
Evet, süresi içinde ödeniyor	88	97,8
Hayır, süresi içinde ödenmiyor	2	2,2
Toplam	90	100

Tarımsal faaliyetler için kullanılan kredileri vaktinde ödeyen işletmeler başlıca nedenlerini %52,2 ile kredilerini hasat zamanına denk getirerek ödemeleri ve %45,6 ile ödemelerini planlı bir şekilde finanse ederek vaktinde gerçekleştirdikleri şeklinde ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar, katılımcıların kredi ödemelerini zamanında yapmak için planlama ve hasat dönemi gibi tarımsal faaliyetlere yönelik faktörleri dikkate aldıklarını göstermektedir (Çizelge 4.65).

Çizelge 4.65. İşletmelerin Kullandıkları Tarımsal Kredileri Süresi İçinde Ödenme Nedenleri

Nedenler	Sayı	%
Hasat zamanına denk geliyor	47	52,2
Planlı olarak finanse ediyor	41	45,6
Toplam	88	97,8

Tarımsal faaliyetler için kullanılan kredileri vaktinde ödeyemeyen işletmeler (2 işletme) ise ürün hasadına yetişmediği için tarımsal kredilerini ödeyemediklerini belirtmişlerdir.

4.5. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyetlerle İlgili Gelecek Planlamaları

4.5.1. İşletmelerin Tarımsal Faaliyetlerin Geleceği Hakkındaki Düşünceleri

İşletmelerin büyük bir çoğunluğu gelecek dönemlerde tarımsal faaliyetlerinin büyüme ve gelişme potansiyeli olduğunu belirtmiştir. Buna göre işletmelerin %56,6'si tarımsal faaliyetlerin geleceği konusunda iyimser olduğunu belirtirken, %22,2'si fikri olmadığını, %21,1'i ise karamsar olduğunu belirtmiştir (Çizelge 4.66)

Çizelge 4.66. İşletmelerin Tarımsal faaliyetlerinin geleceği hakkındaki Düşünceleri

Düşünceler	Sayı	%
Karamsar	19	21,1
Fikri yok	20	22,2
İyimser	51	56,7
Toplam	90	100

Üreticilerin %56,7'si tarımsal faaliyetlerin geleceği hakkında iyimser düşünceye sahiptir. Buna göre işletmelerin %38,7'i tarımsal faaliyetlerin çok iyi olacağını, %32,65'i gıda üretiminin her zaman kazandırdığını, %20,4'i ise kendi kazancının arttığını ifade etmektedir. Geriye kalan %8,1'si ise tarıma verilen önemin arttığını belirtmektedir. İyimser düşünen katılımcılar, tarımsal faaliyetlerin potansiyelini ve gelecekteki başarı fırsatlarını görmekte ve değerlendirmektedirler (Çizelge 4.67).

Çizelge 4.67. Tarımsal faaliyetlerin geleceği ile ilgili olarak iyimser düşünen üreticilerin nedenleri

Nedenler	Sayı	%
Gıda her zaman kazandırır	16	32,7
Kazancım artıyor	10	20,4
Çok iyi olacağını düşünüyor	19	38,8
Tarıma verilen önem artıyor	4	8,2
Toplam	49	100

Tarımsal faaliyetlerin geleceği ile ilgili olarak karamsar düşünen üreticilerin %35,2'u desteklerin yeterince yapılmadığını belirtirken, %29,4'i maliyetlerin yüksek olduğunu, %17,6'i iklim değişikliklerinden kaynaklanan belirsizliklerden dolayı karamsar olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, %17,6'i tarımsal sektörün istikrarsız olduğunu düşünmektedir (Çizelge 4.68).

Çizelge 4.68. Tarımsal faaliyetlerin geleceği ile ilgili olarak karamsar düşünen üreticilerin nedenleri

Nedenler	Sayı	%
İklim değişimleri	3	17,6
Destekler yeterince yapılmıyor	6	35,3
İstikrarsız	3	17,6
Maliyetler yüksek	5	29,4
Toplam	17	100

4.5.2. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyetlerini Geliştirme İle İlgili Düşünceleri

İşletme Sahiplerinin %82,2'si tarımsal faaliyetlerini geliştirmeyi düşünürken, %2,2'si tarımsal faaliyetlerini azaltmayı düşünmekte ve %15,6'sı ise aynı şekilde devam edeceklerini ve değişiklik yapmayacaklarını belirtmiştir (Çizelge 4.69).

Çizelge 4.69. İşletme Sahiplerinin Tarımsal Faaliyetlerini Geliştirme İle İlgili Düşünceleri

Düşünceler	Sayı	%
Evet, geliştirmeyi düşünüyorum	74	82,2
Aynı bırakırım değiştirmem	14	15,6
Hayır, azaltmayı düşünüyorum	2	2,2
Toplam	90	100,0

Tarımsal faaliyetlerini geliştirmeyi düşünen işletme sahipleri (74 kişi) mevcut tarımsal faaliyetlerinden farklı alanlarda üretim yapmayı düşündüklerini ve tarımsal üretimlerini çeşitlendirmek, sürdürülebilirlik ilkesini benimsemek veya özelleşmek gibi farklı hedefleri olduğunu açıklamışlardır. Buna göre işletme sahiplerinin %42,5'i yeni tarla alarak tarıma yatırım yapmayı, %29,9'u ürün çeşitliliğini artırmayı, %13,4'ü iyi tarım uygulamalarını benimsemeyi, %9,7'si organik tarıma geçmeyi ve %4,5'i ise tek bir ürüne odaklanmayı düşünmektedir (Çizelge 4.70)

Çizelge 4.70. Tarımsal Faaliyetlerini Geliştirmeyi Düşünen İşletme Sahiplerinin Yapacağı Değişiklikler

Değişiklikler	Sayı	%
Tarla almak	57	42,5
Ürünü çeşitlendirmek	40	29,9
Tek ürüne dönmek	6	4,5
Organik tarıma geçmek	13	9,7
İyi tarım uygulaması yapmak	18	13,4
Toplam	134*	100

*Birden fazla cevap hakkı tanınmıştır.

Tarımsal faaliyetlerini azaltmayı düşünen işletme sahiplerinin temel sebebi ise çocuklarının devam etmesini istememesi veya çocuklarının olmaması şeklinde açıklanmıştır.

4.5.3. İşletme Sahiplerine Göre Çocuklarının Tarımsal Faaliyetlere Devam Etme Durumları

Araştırma alanında görüşülen işletme sahiplerinin dörtte üçü (%75,6; 68 kişi) çocuklarının tarımsal faaliyetlere devam etmesini çok istediklerini belirtmiştir. Bunun en önemli nedenleri ise aile geleneğini devam ettirmek, arazi miktarını artırmak vb. (%61,8; 42 kişi) ile çocuklarının kendi işlerinin patronu olmalarını istemeleridir (%38,2; 26 kişi).

İşletme sahiplerinin bu arzusuna rağmen, çocuklarının tarımsal faaliyetlere devam edeceğini düşünenlerin oranı %52,2'dir (47 kişi). Bu kişiler, tarımın aile geleneği ve mirası olduğunu düşünerek çocuklarının bu faaliyetleri sürdürmesini beklemektedir. İşletme sahiplerinin %34,4'ü çocuklarının tarımsal faaliyetler konusunda kararsız olduğunu veya çocuklarının henüz küçük olduğunu ve bu nedenle yorum yapamadığını, %13,3'ü ise bir net bir şekilde çocuklarının tarımsal faaliyetlere devam etmeyeceklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 4.71).

Çizelge 4.71. İşletme Sahiplerine Göre Çocuklarının Tarımsal Faaliyetlere Devam Etme Durumları

Düşünceler	Sayı	%
Evet, devam edecekler	47	52,2
Bilmiyorum	31	34,4
Hayır, devam etmeyecekler	12	13,3
Toplam	90	100,0

Çocuklarının tarımsal faaliyetlere devam edeceğini düşünen işletme sahiplerinin %76,6'sı, çocuklarıyla birlikte çalışmalarını gerekçe gösterirken; %19,1'i çocuklarının ziraat mühendisi olmasını ve %4,3'ü ise çocuklarının tarımsal üretimi severek yapmasını gerekçe göstermiştir (Çizelge 4.72).

Çizelge 4.72. İşletme Sahiplerine Göre Çocuklarının Tarımsal Faaliyetlere Devam Etme Nedenleri

Nedenler	Sayı	%
Çocuklarla birlikte çalışıyoruz	36	76,6
Çocuklar zaten ziraat mühendisi	9	19,1
Tarımsal üretimi severek yapıyor	2	4,3
Toplam	47	100

İşletme sahiplerinin çocuklarının tarımsal faaliyetlere devam etmeme nedenleri ise çocukların başka şehirde ikamet etmesi (5 kişi), tarımsal faaliyetlere ilgi duymamaları (5 kişi) ve işletme sahibinin çocuğunun olmaması (2 kişi) şeklinde açıklanmıştır.

4.5.4 İşletme Sahiplerinin İşlenen Arazi Miktarına Göre Çocuklarının Tarıma Devam Etmelerine Yönelik Düşünceleri

Araştırma alanında 500-699 da arasında arazisi bulunan üreticilerin %66,7'si çocuklarının tarıma devam etmesini istediklerini, %24,1'i ise kararsız olduğunu ifade etmiştir. Arazisi 700-699 da arasında olan üreticilerin %82,6'sı çocuklarının tarıma devam etmesini isterken, %17,4'ünün ise kararsız kaldığı görülmüştür. 1000 da ve üzerinde tarımsal faaliyet gösteren işletmelerin ise %92,3'ü çocuklarının tarıma devam etmesini istediğini belirtmiştir. Bu durum arazi büyüklüğü arttıkça işletme sahiplerinin çocuklarının işletmelerini devralıp devam etmesini istediğini göstermektedir (Çizelge 4.73).

Çizelge 4.73. İşletme genişlikleri ve çocuklarının tarıma devam etmelerine yönelik düşünceler

İşletme Genişlikleri	Evet	%	Bilmiyorum	%	Hayır	%	Toplam	%
500-699	36	66,7	13	24,1	5	9,3	54	60,0
700-999	19	82,6	4	17,4	0	0	23	25,6
1000+	12	92,3	0	0	1	7,7	13	14,4
Toplam	67	74,4	17	18,9	6	6,7	90	100

4.5.5. İşletme sahiplerine Göre Tarım sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri

İşletme sahiplerine göre tarım sektörünün sorunları %41,9 ile en fazla maliyetlerin yüksek olması şeklinde belirtilmiştir. Bunu doğaya bağımlılığın fazla olması, vasıfsız eleman çalıştırmak, plansız üretim ve üretimde planlama eksikliği gibi sorunlar takip etmektedir (Çizelge 4.74). Bu cevaplar, özellikle maliyetler ve üretim planlaması eksikliği, tarım politikalarının önemini vurgulamaktadır.

Çizelge 4.74. İşletme Sahiplerine Göre Tarım Sektörünün Sorunları

Sorunlar	Sayı	%
Maliyetler yüksek	44	41,9
Doğaya bağımlılık oldukça fazla	15	14,3
Vasıfsız eleman çalıştırmak	13	12,4
Plansız üretim	19	18,1
Destekleme alımları düşük	10	9,5
Üretimde planlama eksik	4	3,8
Toplam	105*	100

*Birden fazla cevap hakkı tanınmıştır.

İşletme sahiplerinin tarım sektörü ile ilgili çözüm önerileri arasında, devlet desteklerinin artırılması (%28,6), üretim planlamasının yapılması (%21,0) ve destekleme kredilerinin artırılması (%18,3) gelmektedir. Bu çözüm önerileri, tarım sektöründeki sorunlara yönelik farklı perspektiflerden gelen önerileri içermektedir. Devlet destekleri, üretim planlaması, mali destekler, maliyet düşürme, bilgi ve beceri geliştirme, ithalat kısıtlamaları gibi çeşitli alanlarda yapılabilecek düzenlemeler, tarım sektörünün sürdürülebilirliğini ve verimliliğini artırabilir (Çizelge 4.75)

Çizelge 4.75. İşletme sahiplerinin Tarım sektörünün sorunlarına ilişkin çözüm önerileri

Öneriler	Sayı	%
Devlet destekleri artırılmalı	30	28,6
Üretim planlaması yapılmalı	22	21,0
Destekleme kredileri arttırılmalı	20	19,0
Maliyetler ucuzlamalı	10	9,5
Üreticiler tarım konusunda yeterli, bilgili olmalı	10	9,5
İthalata kısıtlama getirilmeli	17	16,2
Toplam	105*	100

* Birden fazla cevap hakkı tanınmıştır.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Demografik Yapı: Görüşme yapılan kişilerin %48,9'u 51 yaş ve üzerinde olan kişilerden oluştuğu bunların %96,7'si erkeklerden %3,3'ü kadınlardan ve %87,6'sı ise evlilerden oluşmaktadır. Hanelerin eğitim durumları incelendiğinde ise hem kendileri hem de eşlerinin büyük bir çoğunluğunun lise ve lisans mezunu oldukları görülmüştür.

Hanelerin kendileri ve eşlerinin yarısından fazlasının 15-34 yaş aralığında iken evlendikleri ve bu kişilerin %54'ünün ise 0-2 arasında değişen çocukları sahibi olan çekirdek aile yapısına sahip kişilerden oluşmaktadır.

Erkeklerin yaklaşık olarak %80'i çiftçilerden oluştuğu ve bunu yaparken de yapıları ek mesleklerin olduğu da görülmüştür. En fazla yapılan ek meslek ise ticarettir. Kadınların ise yaklaşık olarak %48'inin ev hanımı oldukları ve yaptıkları ek meslek ise çiftçilik olduğu görülmüştür. İkamet edilen bölge açısından bakıldığında ise yarısından fazlasının faaliyet gösterdikleri ilçede oldukları görülmüştür. Ayrıca görüşme yapılan kişilerin ise %88'inin ise ehliyetleri oldukları görülmüştür.

Arazi tasarruf şekli: Görüşme yapılan kişilerin tarımsal işletmelerinin %50,9'unun mülk topraklarından oluştuğu ortalama mülk arazi genişliğinin 544 olarak hesaplandığı görülmüştür. Kiraladıkları arazilerinin ise %22,9'unu oluşturmakta bu kiralanan arazilerin %50'sinin 151-200 dekar arasında değiştiği, hazine arazilerinin %15,4'ini oluşturduğu ve bu hazine arazilerinin ise yaklaşık olarak %74'unun 1-100 dekara arasında değiştiği görülmüştür. İşlenen toplam arazi miktarına bakıldığında ortalama faaliyet gösterilen arazi 986 da olarak hesaplanmış ve arazilerin ise ortalama 13 adet parça oldukları görülmüştür. Bu da Türkiye ortalamasına yakın bir seviyede olduğu söylenebilir. Ayrıca kişilerin çalışma sürelerine bakıldığında ortalama 27,4 saat olduğu ve kişilerin ortalama faaliyet süresinden daha fazla çalıştıkları görülmüştür.

Kişilerin çiftçilik yapma nedenlerine yönelik yöneltilen soruya verdikleri cevap aile mesleği olduğu için çiftçilik yaptıklarını söylemiştir. Haneler kendi arazilerine ek olarak ya satın alarak ya da miras yoluyla kaldıklarına dair tasarruf şekillerinden faydalanmıştır. Hanelerin arazileri ek olarak yaklaşık olarak %80'ine miras yoluyla katıldığı görülmüştür.

Görüşme yapılan kişilerin %35,4'ünün hem ailesinde hem de bir ziraat mühendisinden destek aldıkları görülmektedir. Ayrıca bireyler tarım il müdürlüklerinden ve özel firmalardan da destek aldıkları görülmüştür. Hanelere destek olarak yardım eden hane üyeleri de bulunmaktadır. Bunların %39'unun çocuklarının yardım ettiği %18'inde ise babalarının yardım ettiği görülmüştür. Bu aile üyelerinin ise yaptıkları mesleğe bakıldığında kişilerin yarısından fazlasının tarımsal faaliyetle uğraştıkları %32'sinin ise araziye danışmanlık yaptıkları görülmüştür.

Kişiler tarımsal faaliyeti yerine getirirken üye oldukları bazı kuruluşlar olduğu görülmüştür. Buna göre hanelerin %53,6'sının ziraat odalarına yaklaşık %42'sinin ise tarım kredi kooperatifine üye oldukları görülmüştür. Bu kuruluşlara üye olma nedenlerinin ise zorunluluklardan dolayı ve

kredi amaçlı üye olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca hanelerin üye olmuş oldukları kuruluşlardan genel olarak memnun oldukları görülmüştür.

Çiftçiler üretim yaparken en fazla üretmiş oldukları ürünler mısır, yer fıstığı, buğday, mandarin, ayçiçeği ve limon yetiştirmektedirler. Bu ürünler arasında ise en fazla üretim yapılan ürün ise mısır ve yer fıstığı olmaktadır. Mısırın ise %76'sının 50-500 dekar arasında yetiştirildiği yer fıstığının ise 50-150 dekar arasında yetiştirildiği söylenebilmektedir. Üreticilerin ürünlerini pazarlarken kullandıkları pazarlama yöntemi tüccarlar olmaktadır. Tüccarları ise TMO takip etmektedir.

Finansman ve Ekonomik yapısı: üreticiler üretmiş oldukları ürünlerden elde etmiş oldukları yıllık kazancın yaklaşık olarak yarısının tarıma ayırdıklarını ve toplam gelirden tarıma ayrılan payın ise %70-100 arasında değiştiğini geriye kalan kısmın tarım dışı gelirden elde edildiğini görülmüştür. Üreticilere göre bir tarımsal işletmede ihtiyaçların karşılanması açısından en önemli kaynağın kişinin öz sermayesi ve başvuru kredi olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan tarımsal faaliyetin finansman kaynaklarını önem sıralamasına göre en fazla diğer kaynaklar, Ziraat Bankası ve TTK oluşturmaktadır. Üreticilerin en fazla yatırım kredileri için tercih ettikleri kalem arazi alımları oluşturmaktadır.

Üreticilerin tarımsal faaliyette bulurken kullandıkları işletme kredilerinin süresi maksimum 1 yıl olduğu yatırım kredileri için maksimum 5 yıl ve daha fazla süreyle kredi kullanmışlardır. Kredi alımlarında üreticilerin sübvansiyonlu krediler hakkında bilgi sahibi oldukları görülmüş ve bu kredileri kullandıkları tespit edilmiştir. Sübvansiyonlu kredi kullanmayanların ihtiyaç duymadıkları görülmüştür.

Tarımsal faaliyet yapılırken üreticilerin yarısından fazlası 1 veya 2 banka kullandıkları ve bu bankaların ise çoğunluğunu Ziraat Bankası oluşturmuştur. Üreticilerin kamu bankalarını tercih etmelerinin temel sebepleri arasında Ziraat Bankası'nın devlet destekli olarak açtığı sübvansiyonlu kredi faiz oranları ve kredilerin vade uzunluğu olduğu görülmüştür. Üreticilerin bir kısmı ise özel bankaları tercih etmiştir. Özel bankayı tercih etme nedenlerinin başında ise teminat esnekliği, müşteri memnuniyet gelmektedir.

Üreticilerin kredi ve faiz oranları aynı olması halinde yarısından fazlası kamu bankalarını tercih ettikleri görülmüştür. Kamu bankalarını tercih etmelerindeki nedenler arasında yapılandırma-öteleme imkanlarının olması, kredi vade uzunluğu gibi nedenler bulunmaktadır. Özel bankayı tercih etme nedenlerinin ise müşteri hizmetleri kalitesi bulunmakta ve üreticiler kredi kullanımında ise bazı kredi kartı kullanırken bazıları kredi kartı kullanmamıştır. Üreticilerin kredi kartı kullanmama nedeni ise peşin çalışmanın daha uygun olduğu ve kredilerin toplu alınmasından dolayı kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Alınan kredilerin vadeleri hakkında üreticiler kredilerin uygun olduklarını belirtirken bazı üreticilerin bu konu hakkında fikirleri olmadığı ve bazı üreticileri ise kredilerin uygun olmadığı belirtmişlerdir. Kredilerin uygun olmasında üretim zamanı ile uygun olması kredilerin uygun

olmama nedenleri arasında ise vade sayısının az olması etkili olmuştur. Tarımsal kredilerin tarımsal üretiminin destekleyici düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Destekleyici düzeyde olmasının nedeni uygun olması ve kredi-faiz oranlarının düşük olması gibi faktörler etkili olurken destekleyici olmama nedeninin ise faiz oranlarının daha düşük ve tarımın daha fazla desteklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Tarımsal faaliyette kullanmış oldukları kredilerin kullanım miktarları en fazla 100 bin ile 999 bin lira arasında olduğu hatta bazı üreticilerin ise 1 milyon kredi kullandıkları ve bu kredilerin kullandıkları vade sayısının en fazla 1-2 yıl arasında değiştiği görülmüştür. Üreticiler bankaların vermiş olduğu kredi limitinin yeterli olduğu ve bu kredi limitinin yeterli olmasındaki en önemli nedenin ise ihtiyaçlarını karşıladıkları limitin yeterli olmamasındaki neden ise girdi maliyetinin yüksek olması etkili olmuştur. Bu kredi vadelerinin ise bazı üreticiler zamanında ödeme yaparken bazı üreticiler ise zamanında ödemem yapamamaktadır. Kredisini vadesinde ödemelerinde ise hasat zamanına denk gelmesinden dolayı ödeyebildikleri zamanında ödeme yapamayan üreticilerin ise çoğunlukla ödemeyi zamanında yaptıkları için herhangi bir erteleme gereği duymadığı görülmüştür.

Tarımsal faaliyet geleceği hakkında düşünceleri, üreticiler tarımsal faaliyetlerin geleceği hakkında bazı üreticiler karamsar davranırken bazıları ise iyimser düşünmüşlerdir. Karamsar düşünen üreticiler çoğunlukla iklime bağlılık, maliyetlerin yüksek oluşu ve tarımsal desteklerin yeterine yapılamadığından dolayı böyle düşünürken iyimser olduklarını belirten üreticiler ise gıdanın her zaman kazandıracağını, tarıma verilen önemin arttığını, gelecekte iyi olacağını şeklinde düşündükleri görülmüştür. Ayrıca üreticilerin çoğunluğu gelecekte tarımsal faaliyetlere de devam edeceklerini hatta tarımsal faaliyeti geliştireceğini belirtmişlerdir. Tarımsal faaliyeti gelişimi için ise ürünlerini çeşitlendireceği, tarla alacaklarını ve iyi tarım uygulaması gibi bazı yeni değişiklikler yapacaklarını söylemişlerdir.

Üreticilerin bazıları gelecekte tarımsal faaliyetlere devam edeceklerini belirtirken çok az bir kısmı ise tarıma dair düşüncelerinin kalmadığını belirtmişlerdir. Üreticilerin tarımsal faaliyeti bırakma sebeplerinin, emeklerinin karşılığını alamadıklarını ve tarımsal faaliyeti yerine getirecek gücünün kalmadığını söylerken tarımsal faaliyete devam edeceğini söyleyen üreticileri ise tarıma devam etme nedenlerini tarımın bir aile mesleği olduğu için bırakmak istemedikleri anlaşılmıştır. Bazı üreticiler ise bu konu hakkında kararsız kalmıştır. Bunun temel sebebi ise tarımsal faaliyette geleceğe yönelik bir tahmininin olmadığını belirtmiştir.

Üreticilerin tarımsal faaliyetlere devam etmelerine bir neden de onlara yardımcı olacak çocuklarıdır. Üreticilerin bazıları çocuklarının tarımsal faaliyete devam etmesini isterken bazıları karamsar kalmış bazıları ise devam etmesini istememiştir. Çocuklarının tarımsal faaliyete devam etmesini isteyen üreticiler çoğunlukla çocuklarının kendilerine yardım ettiğini bu sebepten dolayı da devam ettireceklerini belirtmiştir. Karamsar davranan üreticiler ise çoğunlukla çocuklarının kararlarına karışmadıkları bu sebepten dolayı bilemediklerini söylemişlerdir. Devam etmesini

istemeyen üreticiler ise çocuklarının başka bir yerde ikamet ettiklerini ve tarımsal faaliyeti yapmayacaklarını bildiklerinden dolayı tarımsal faaliyeti yapmayacaklarını belirtmiştir.

Üreticilerin bazıları çocuklarının aile mesleği tarımsal faaliyeti yerine getirmesini isterken bazıları ise emin olamadıkları ve bazıları ise istemediklerini anlaşılmıştır. Çocuklarının aile mesleğini devam ettirmek istemelerinin nedenini aile mesleğinin devamlılığını sağlamak istediklerini açıklarken istemeyen üreticiler nedenini yorucu ve zahmetli bir iş olduğunu açıklamış ve emin olamayan üreticiler ise maliyetlerin yüksek olması ve tarımsal faaliyete devam etmeleri konusunda ise çocukların tercihinin bıraktığı görülmüştür.

Üreticilere yöneltilen tarımsal faaliyetlerin sorunlarına yönelik alınan cevaplara bakıldığında üreticilerin yarısına yakını maliyetlerin yüksek olması ve doğaya bağımlılığın fazla olması gibi sorunların olduğunu belirtmişlerdir. Bu sorunlara ilişkin ise bazı çözüm önerilerini de anlatmışlardır. Üreticilere göre yapılacak çözüm önerileri arasında üretimde bir planlama dahilinde ilerlemesinin gerekliliğini, devlet desteklerinin artırılması ve yapılan destekleme kredilerinde de artışların olması gibi bazı önerilerini de paylaşmıştır.

Üniversite mezunlarının tarımsal gelecek hakkındaki düşünceleri genellikle iyimser oldukları, lise mezunlarının ise nötr veya karamsar oldukları görülmüştür. Bu durum, eğitim seviyesinin bireylerin genel yaşam perspektifini etkileyebileceğini düşündürmektedir. Bu durum, lise eğitim seviyesindeki bireylerin belirli yaşam zorlukları veya belirsizliklere daha fazla maruz kaldıklarını düşündürmektedir. Çiftçilerin tarımsal gelecek hakkındaki düşüncelerine yaş bakımından bakıldığında 28-50 yaş aralığındaki bireylerin daha büyük bir kısmının iyimser olduğu ve tarımsal gelecekle ilgili olumlu düşüncelere sahip olduğu görülmüştür. Diğer yaş gruplarına kıyasla bu yaş grubundaki bireylerin iyimser olma oranı daha yüksektir.

5.2. Öneriler

- **Maliyetlerin Kontrolü ve Azaltılması:** Tarım işletmeleri için maliyetlerin azaltılması için yönetimde daha fazla planlama yapılmalıdır. Tarım girdilerinin (tohum, gübre, ilaçlar, vb.) maliyetlerinin azaltılması için toplu alımlar veya kooperatifler aracılığıyla maliyet avantajları araştırılmalıdır.
- **Çeşitlendirilmiş Ürün Portföyü:** Üreticilere, mısır ve yer fıstığı gibi gelir getiren ürünlerin yanı sıra alternatif ürünlerin (örneğin organik ürünler veya süs bitkileri) yetiştirilmesi için teşvikler sağlanmalıdır.
- **İklim Değişikliği Uyarlamaları:** İklim değişikliği etkilerine karşı dayanıklılığı artırmak için çiftçilere eğitim ve kaynaklar sağlanmalıdır. Su yönetimi, kuraklık toleranslı tohumlar ve sürdürülebilir sulama teknikleri gibi uygulamalar desteklenmelidir.

- **Tarımsal Desteklerin İyileştirilmesi:** Devlet destekleri artırılmalı ve daha etkin bir şekilde dağıtılmalıdır. Tarım kredi kooperatifleri ve ziraat odaları gibi aracı kurumlar bu dağıtımda daha aktif rol oynamalıdır.
- **Eğitim ve Danışmanlık:** Çiftçilere tarımsal işletme yönetimi, modern tarım teknikleri ve pazarlama stratejileri konusunda eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunulmalıdır.
- **Kooperatiflerin ve İşbirliklerinin Güçlendirilmesi:** Çiftçi kooperatifleri ve işbirlikleri oluşturarak, toplu pazarlama, toplu alımlar ve daha iyi müzakere gücü elde edebilirler.
- **Arazi Kullanımı Planlaması:** Tarım arazilerinin etkili bir şekilde kullanılması ve parçalı arazilerin birleştirilmesi için yerel yönetimler ve tarım uzmanları tarafından arazi kullanımı planlaması yapılmalıdır.
- **Sürdürülebilirlik Odaklı Tarım:** Çevre dostu ve sürdürülebilir tarım uygulamalarını teşvik etmek için devlet tarafından teşvikler sunulmalıdır.
- **Tarım Kredileri ve Finansman:** Tarım kredi süreleri ve faiz oranları çiftçilerin ihtiyaçlarına daha uygun hale getirilmelidir. Sübvansiyonlu kredi seçenekleri genişletilmelidir.
- **Araştırma ve İnovasyon:** Tarımsal üretkenliği artırmak için araştırma ve inovasyona yatırım yapılmalıdır. Yerel üniversiteler ve araştırma enstitüleri ile işbirliği teşvik edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Alemdar, T., Seçer, A., Demirdöğen, A., Öztornacı, B., & Aykanat, S. (2014). ukurova bölgesinde başlıca tarla ürünleri maliyetleri ve pazarlama yapıları. Tarımsal Ekonomi Ve Politika Geliştirme Enstitüsü Yayınları.
- Aydemir, A. 2022 Adana ve Mersin illerinde örtü altı sebze yetiştiriciliğinde tarımsal kredi kullanımı, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans, Adana
- Baş, S., 1981. Tarım İşletmelerinin Büyüklüğü, Türkiye'de Bölgeler İtibariyle Yeter Gelirli İşletme Büyüklüğünün Hesaplanması. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 10(1): 161-170.
- Bayramoğlu, Z., Ağızan, K., 2019 Tarım işletmelerinde girişimcilik düzeyinin belirlenmesi, Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi 2019;209-2019
- Bayramoğlu, Z., Ağızan, K., Oğuz, C., Ağızhan, S., 2018 Tarımda Mekanizasyon Kullanım Etkinliğinin Belirlenmesi, X. Ibaness Congress Series, Edirne ,Turkey
- Benek, S. (2007). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'deki Tarımsal İşletmelerin Günümüzdeki Durumu. Marmara Coğrafya Dergisi, (15), 191-206.
- Birsin, S. (2021). TR22 Güney Marmara Bölgesi'nde Zeytin ve Zeytinyağı Sektöründe Yer Alan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Analizi ve Pazar Organizasyonunun Belirlenmesi. Tokat Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tokat (Doctoral dissertation, Doktora Tezi).
- Bucak, F. K., Kahraman, S., & Kartal, M. (2018). Mevsimlik tarım işçisi evli kadınların bebek yapma hakkında düşünceleri ve aile planlaması kullanma durumları. Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 5(3), 178-183.
- Coşkun, S. 2011. İşletmelerde Finansal Risk Analizi Batı Akdeniz Bölgesindeki Tarım İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı , Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- ukurova Kalkınma Ajansı, 2016. Adana İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması
- Çetin, B., 2014, Tarımsal Finansman, Nobel Yayın Dağıtım,
- Çiftçi Kayıt Sistemi(ÇKS), 2021
- Davran, M. K., & Tok, N. (2011). Adana ilinde erkenci patates üreten tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısı ve toplumsal cinsiyet yapılanması. Ankara: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Demir, O., Gözübüyük, Z., 2012. Erzurum İli Tarım İşletmelerinin Bazı Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Araştırılması Üzerine Bir Araştırma. Alinteri Journal of Agriculture Science, 23(2), 41-47.

- Demirtaş, D. 2015. Türkiye’de Tarım İşletmelerinin Finansmanında Bankacılık Sektörünün Değişen Rolü: Adana İli Örneği, Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Doğan, F., 2018. Tarım İşletmelerinde Kaynaklarına Göre Risk Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Doğan, H., 2016. 1980 Sonrasında Adana Ova kesimindeki Tarım İşletmelerinde Arazi Tasarruf Biçimlerindeki Değişim ve Arazi Birikim Süreci, Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Gürel, C., Akay, M., 2008. Sinop İli Merkez İlçe Tarım İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı, Arazi ve Gelir Dağılımı. Journal of Agricultural Faculty of Gaziosmanpaşa University.
- Kara, A. (2000). Erzurum ve Kars illerindeki tarım işletmelerinin sermaye yapısı ve tarımsal faaliyet sonuçları bakımından karşılaştırılması (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Kayran, M., & Metintaş, M. Y. (2018). 1945 Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Uygulanması. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 10(19), 647-666.
- Kaya, E., Bayramoğlu, Z. 2024. Tarım İşletmecilerinin Çevresel Sürdürülebilirlik Algısı ve Düzeyi. Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology, 12(3), 397-402.
- KKB, 2019, Kredi Kayıt Bürosu, Türkiye Tarımsal Görünüm Saha Araştırması. Web Sitesi: 2019_KKB_Türkiye_Tarımsal_Gorunum_Saha_Araştırması.pdf [Son erişim tarihi: 12.12.2023].
- KKB, 2021. Kredi Kayıt Bürosu, Türkiye Tarımsal Görünüm Saha Araştırması. WebSitesi:2021_KKB_Türkiye_Tarımsal_Gorunum_Saha_Araştırması.pdf [Son erişim tarihi: 12.12.2023].
- Oğuz, C., Bayramoğlu, Z., Ağızhan, S., Ağızhan, K., 2017. Tarım İşletmelerinde Tarımsal mekanizasyon Kullanım Düzeyi, Konya İli Örneği. Selçuk Journal Of Agriculture and Food Sciences, 31,63-72.
- Orhan, E., 2022. Tarım işletmelerinin girdi tedarik yöntemlerinin incelenmesi ve uygun finansman yönteminin belirlenmesi: Konya ili örneği, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, Konya
- Orhan, A., 2019. Konya İli Merkez İlçelerinde Ziraat Bankasından Kredi Kullanan Tarım İşletmelerinin Finansal Yapısının ve Sürdürülebilir Borçlanma Stratejisinin Belirlenmesi, Selçuk üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Özel, E. 2021. Tarımsal İşletmelerin Sosyal-Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri: Bayburt İli Örneği, Bayburt Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Organik Tarım İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bayburt

- Ören, M.N., 1997 Çukurova Bölgesi Tarım İşletmelerinin Başlıca Özellikleri ve Ülkemiz Tarım İşletmelerine Göre Durumu, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt 12, ss11-20
- Öztürk, İ. 2013. Tarım işletmelerinin finansmanı ve kredilendirilmesi. Marmara Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.
- Resmî Gazete Tarihi: 25.03.2020 Resmî Gazete Sayısı: 31079
- Somel, A. 2012. Kamulaştırmanın Dönüşümü: Özel Yarar İçin Kamulaştırmanın Gelişimi ve Türkiye'de Kamu Politikasına Yansımaları. AÜSBE Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Tatlıdil, F.E., 2020. Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri Tarımsal Faaliyet Konu:2 T.C. Merkez Bankası Kayıtları,2021
- Tosun, F., & Güneş, E. 2018. Ankara ili tarım işletmelerinin sermaye yapısı ve tarımsal kredilerin geri ödenmesinde etkili faktörlerin analizi. Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi, 4(2), 17-24.
- Tok, N, 2008. Adana İli Yüreğir Ovasındaki Değişik İşletme Tiplerinde Verimlilik Analizi, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Tuzcu, T., 2010. Adana İli Tarım İşletmelerinde Basınçlı Sulama Sistemlerinin Kullanımı ve Ekonomik Yönden Karşılaştırılması. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Web Sitesi, 2017: <http://www.tuik.gov.tr> [Son erişim tarihi: 01.03.2024].
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, (TOBB),2013. Türkiye Tarım sektörü Raporu.
- Yurdakul, O., Emeksiz, F. 1993. Çukurova'da Tarımsal Üretim Yapısında Gelişmeler ve Gap Alanı İçin Öngörüler. Tarım Ekonomisi Dergisi, 2(1 ve 2), 32-45.

ÖZGEÇMİŞ

Asude INCE, 2006 yılında İnönü Üniversitesi Gıda Mühendisliği bölümüne başlamış ve 2010 yılında mezun olmuştur. 2011 yılında T.C. Ziraat Bankası'nda ise başlamış ve halen devam etmektedir.

EKLER

**Ç.Ü. ZİRAAT FAKÜLTESİ TARIM EKONOMİSİ BÖLÜMÜ
YÜKSEK LİSANS ARAŞTIRMA SORU FORMU**

**ASUDE İNCE (YL ÖĞRENCİSİ)
PROF.DR. MÜGE KANTAR DAVRAN (DANIŞMAN)**

**BÜYÜK ÖLÇEKLİ TARIM İŞLETMELERİNİN SOSYO-EKONOMİK
YAPISI VE FİNANS KAYNAKLARI**

Tarih	:	
Anket No	:	
Görüşülen Kişi	:	
Ankete Başlama Saati	:	
Anketin Bitiş Saati	:	

A. DEMOGRAFİK YAPI

Sıra	HH ÜYESİ (1)	Cinsiyet	Yaş	Eğitim (2)	Medeni Durum (3)	İlk evlilik yaşı	Çocuk Sayısı	Aile tipi (4)	Meslek 1	Meslek 2	Doğum yeri (5)	İkamet (6)	Ehliyet sahipliği (7)
1	Kendi												
2	Eşi												
3													
4													
5													
6													
...													

- (1) 1 kendi, 2 eşi, 3, oğlu, 4 kızı, 5 erkek kardeşi, 6 kız kardeşi, 7 anne, 8 baba, 9 kayınvalide, 10 kayınbaba, 11 kayın, 12 baldız, 13 diğer (teyze, hala, amca, dayı vb.)
- (2) 1 OYD, 2 OY, 3 İM, 4 OM, 5 LM, 6 ÜM, 7 YL, 8 DK.
- (3) 1 EVLİ, 2 BEKAR, 3 EŞİ YOK
- (4) 1 ÇEKİRDEK, 2 GENİŞ, 3 PARÇALANMIŞ (ÖLÜM-AYRILIK VB. NEDENLER)
- (5) 1 KÖY, 2 İLÇE, 3 ŞEHİR
- (6) 1 KÖY, 2 İLÇE, 3 ŞEHİR
- (7) 1 VAR, 2 YOK

B. TARIMSAL YAPI

1. Arazi Tasarruf Şekli

Tasarruf şekli	Kira ()	Ortak ()	Mülk ()	Hazine ()	Toplam
İşletme genişliği (da)					

2. Arazi parça sayısı.....
3. Ortalama tarımsal faaliyet süresi.....
4. Yetiştirilen ürünler ve arazi genişliği

Ürünler	Arazi genişliği (da)

5. Bir yılda toplam işlenen arazi varlığı (Kira-ortak-mülk-hazine toplamı)..... da
6. Kaç yıldır çiftçilik yapıyor?.....yıl
7. Neden çiftçilik yapıyor? (birden fazla seçenek işaretlenebilir)
1. Aile mesleği

2. Ziraat mühendisliği eğitimi aldım
3. Başka seçenek yok
4. Ekonomik yönden kazançlı
5. Diğer

8. Tarımsal faaliyete ilk başladığında sahip olduğu mülk arazi miktarı
..... Da

6. Sahip olduğu mülk arazilerin edinilme biçimi

1. Miras
2. Satın alma
3. Her ikisi

7. Tarımsal üretimde teknik olarak destek alınan/ danışılan kişiler var mı?

1. Evet	1.Ailem 2. Ziraat mühendisi (danışman) 3. Ziraat teknisyeni 4. Tarım il ve ilçe müd. Elemanları 5. Özel sektör firmaları 6. Diğer.....
2. Hayır	Neden:

8. Tarımsal faaliyette birlikte çalıştığınız aile üyeleri var mı?

Mevcut durum	Aile üyeleri	Sayı	Cinsiyet	İşletmede Yaptıkları görevler
1. Var	1. Çocuklar			
	2. Baba			
	3. Kayınbaba			
	4. Kardeş			
	5. Amca			
	6. Dayı			
	7. Kuzen			
	8. Diğer			
2. Yok	Neden:			

9. Üye olunan tarımsal organizasyonlar

ORGANİZASYONLAR	ÜYELİK TARİHİ VEYA TOPLAM ÜYE OLUNAN SÜRE	ÜYE OLMA AMACI 1. ZORUNLU 2. KREDİ 3. PAZARLAMA 4. BELGE TEMİNİ VB. 5. ÜRÜN DEPOLAMA 6.	MEMNUNİYET DURUMU 1 MEMNUN 2 ORTA 3 MEMNUN DEĞİL	MEMNUN OLMAMA NEDENLERİ
1. TARIM KREDİ KOOP.				
2. TARIMSAL KALKINMA KOOP.				
3. ZMO				
4. ZO				
5. TİCARET BORSASI				
6. ADANA ÇİFTÇİLER BİRLİĞİ				
7. ÜRETİCİ BİRLİĞİ				
8.				
9.				

10. Tarımsal ürünlerin pazarlama kanalı (ilgili kanala X konacak)

Ürünler	Kooperatif	Tüccar	Komisyon evi	İhracatçı	TMO		
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							
9.							
10.							

11. Tarımdan elde edilen gelir nasıl değerlendiriliyor?

1. Tarıma aktarıyor
2. Tarım dışı işine aktarıyor
3. Ev, araba vb alıyor
4. Tarla-arsa alıyor
5. Bankada değerlendiriyor
6. Diğer.....

C. FİNANSAL VE EKONOMİK YAPI

1. Bir yıllık tarımsal kazancın yüzde kaçını tarımsal üretimle ilgili masraflara gitmektedir? %.....
2. Toplam gelirden tarımsal gelirin payı % kaç?.....
3. Toplam gelirden varsa tarım dışı gelirin payı kaç?.....
4. İşletme ihtiyaç ve giderleri nasıl finanse edilmektedir? Önem sırası belirtilecek 1.2.3. gibi
 1. Öz sermaye (.....)
 2. Kredi (.....)
 3. Her ikisi (.....)
 4. Diğer (.....)
5. İşletmenin tarımsal finansman kaynakları nelerdir? (en büyükten küçüğe sıralanacak)
 1. Öz sermaye ()
 2. Banka ()
 3. TKK ()
 4. Girdi tedarikçileri ve tüccarlar ()
 5. Akraba-tanıdık vb. ()
 6. Diğer ()

AŞAĞIDAKİ SORULAR KREDİ KULLANAN İŞLETMELERE SORULACAKTIR

6. Genellikle hangi tarımsal ihtiyaçlar için kredi kullanırsınız?
 1. İşletme ihtiyaçları
 2. İlave yatırım
 3. Yeni yatırım
 4. Diğer
7. Yatırım Kredilerinde tercih ettiğiniz kalemler (ürünler) nelerdir?
 1. Arazi alımı
 2. Mekanizasyon araçları/aletleri alımı
 3. Traktör alımı
 4. Sulama yatırımı
 5. Diğer

8. Kullanılan kredilerin vadesi nedir?

1. İşletme kredileri	2. Yatırım kredileri
1. Maksimum 1 yıl 2. Maksimum 2 yıl 3. Maksimum 3 yıl 4. Maksimum 4 yıl 5. 5 yıl ve daha fazla	1. Maksimum 1 yıl 2. Maksimum 2 yıl 3. Maksimum 3 yıl 4. Maksimum 4 yıl 5. 5 yıl ve daha fazla

9. Sübvansiyonlu krediler hakkında bilginiz var mı?

1. Evet var	1. Kullanıyorum 2. Kullanmadım
3. Hayır yok	Neden

10. Kredi kullandığınız banka sayısı nedir?

1. 1-2
2. 3-4
3. 5+

11. Kredi kullanımında Banka tercihiniz nedir?

Banka türü	Tercih nedeni
1. Kamu	1. Teminat esnekliği 2. Faiz oranları 3. Yapılandırma/öteleme imkânları 4. Kredi vade uzunluğu 5. Müşteri hizmetleri kalitesi 6. Diğer
2. Özel	1. Teminat esnekliği 2. Faiz oranları 3. Yapılandırma/öteleme imkânları 4. Kredi vade uzunluğu 5. Müşteri hizmetleri kalitesi 6. Diğer

12. Kredi faiz oranlarının aynı olması durumunda banka tercihiniz nasıl olurdu?

Banka türü	Neden
1. Kamu	1. Teminat esnekliği 2. Yapılandırma/öteleme imkânları 3. Kredi vade uzunluğu 4. Müşteri hizmetleri kalitesi 5. Diğer
2. Özel	1. Teminat esnekliği 2. Yapılandırma/öteleme imkânları 3. Kredi vade uzunluğu 4. Müşteri hizmetleri kalitesi 5. Diğer

13. Tahsis edilen kredilerin kullanımında kart kullanıyor musunuz?

1. Evet

2. Hayır

(neden.....)

14. Tarımsal kredilerin vadeleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Düşünceler	Nedenler
1. Uygun	
2. Fikrim yok	
3. Uygun değil	

15. Tarımsal kredilerin faiz oranlarının tarımsal üretimi destekleyici düzeyde olduğunu düşünüyor musunuz?

Düşünceler	Nedenler
1. Destekleyici düzeyde	
2. Fikrim yok	
3. Destekleyici değil	

16. Son kullandığınız tarımsal kredinin

1. Tutarı nedir?	
2. Vadesi nedir?	

17. Bankaların sizin için tahsis ettiği tarımsal kredi limitlerinin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

Düşünceler	Nedenler
4. Evet	
5. Hayır	

18. Tarımsal faaliyetlerin finansmanı için kullandığınız kredileri zamanında ödeyebiliyor musunuz?

Düşünceler	Nedenler
1. Evet	
2. Hayır	

19. Son 3 yılda tarımsal faaliyetlerin finansmanında kullandığınız krediler için yapılandırma /erteleme yaptınız mı?

Yapılandırma durumu	Nedenler
1. Evet	
2. Hayır	

D. TARIMSAL FAALİYETLERİN GELECEĞİNE YÖNELİK DÜŞÜNCELER

1. Yaptığınız tarımsal faaliyetin geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Düşünceler	Nedenler
1. Karamsarım	
2. Nötr	
3. İyimserim	

2. Tarımsal faaliyetlerinizle ilgili önümüzdeki yıllarda değişiklik yapmayı düşünüyor musunuz?

Düşünceler	Ne tür değişiklikler (birden fazla seçenek işaretlenebilir)
1. Evet geliştirmeyi planlıyorum	1.tarla almak 2. ürün çeşitlendirmek/değiştirmek 3. tek ürüne dönüp daha fazla arazide çalışmak 4.organik tarıma geçmek 5.iyi tarım uygulamasına geçmek 6. 7. diğer
2. Aynı bırakırım değiştirmem	
3. Hayır azaltmayı planlıyorum	1. Ekonomik durum yeterli değil 2. Erkek çocuğum yok 3. Çocuğum yok 4. Çocukların devam etmesini istemiyorum 5. ... 6. Diğer

3. Gelecekte tarımsal faaliyeti bırakmayı düşünüyor musunuz?

Düşünceler	Nedenler
4. Evet	
5. Bilmiyorum	
6. Hayır	

4. Sizden sonra tarımsal faaliyetlerinizi çocuklarınızın devam ettireceğini düşünüyor musunuz?

Düşünceler	Nedenler
1. Evet	
2. Bilmiyorum	
3. Hayır	

4. Sizden sonra tarımsal faaliyetlerinizi çocuklarınızın devam ettirmesini ister misiniz?

Düşünceler	Nedenler
1. Çok isterim	
2. İsterim	
3. Emin değilim	
4. İstemem	
5. Hiç istemem	

5. Size göre tarım sektöründe yaşanan sorunlar, nedenler ve çözüm önerileri nelerdir?

Sorunlar	Nedenler	Çözüm önerileri
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

YARDIMLARINIZ VE KATKILARINIZ İÇİN ÇOK TEŞEKKÜR EDERİZ.....